

ความหมายของ "งานสำรวจหนังสือ"

งานสำรวจหนังสือ (Library Inventory) จัดเป็นงานเทคนิคอย่างหนึ่งของห้องสมุด ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนและปรับปรุงทรัพยากรห้องสมุด (Collection) และบริการของห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากได้มีการปฏิบัติเป็นประจำ งานสำรวจหนังสือนี้ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้ในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้

สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "งานสำรวจหนังสือเป็นการนำบัตรทะเบียนหนังสือมาตรวจสอบกับสิ่งพิมพ์ของห้องสมุด เพื่อให้ทราบว่าสิ่งพิมพ์ใดบ้างที่สูญหายไป"^๑

เวอร์จิเนีย เอ็ม โบว์เดน (Virginia M. Bowden) กล่าวว่า "งานสำรวจหนังสือมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบการสูญหายของสิ่งพิมพ์ ความถูกต้องของบัตรทะเบียนและสภาพของสิ่งพิมพ์นั้น ๆ"^๒

กาย เร็ดเวอร์ส ไลล์ (Guy Redvers Lyle) ได้ให้ความหมายของงานสำรวจหนังสือว่า "เป็นการตรวจสอบวัสดุสิ่งพิมพ์ของห้องสมุดว่ามีวัสดุสิ่งพิมพ์ใด จำนวนเท่าไร ที่หายไปจากห้องสมุด"^๓

^๑American Library Association, A.L.A. Glossary of Library Terms(Chicago: American Library Association, 1943), p. 75.

^๒Virginia M. Bowden, "Inventory of a Monograph Collection," Bulletin of Medical Library Association 65 (October 1977): 445.

^๓Lyle, The Administration of College Library, p. 89.

จารุวรรณ สินธุโสภณ กล่าวว่า "งานสำรวจหนังสือเป็นงานที่จัดทำเพื่อให้ทราบว่า มีหนังสือเล่มใดบ้างที่สูญหายไป และเป็นการตรวจสอบสภาพของหนังสือตลอดจนเป็นการคัด หนังสือที่ไม่เหมาะสมออกจากห้องสมุด"^๑

กล่าวโดยสรุป งานสำรวจหนังสือเป็นงานที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะตรวจสอบวัสดุ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของห้องสมุดว่ามีสิ่งพิมพ์ใด จำนวนเท่าใด ที่สูญหายไปจากห้องสมุด เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของบัตรหนังสือ (Shelflist card) บัตรหนังสือ (Book card) สภาพของหนังสือ (Physical format) และช่วยในการคัดเลือกวัสดุสิ่งพิมพ์ที่ไม่ เหมาะสมออกจากห้องสมุด

ความสำคัญของงานสำรวจหนังสือ

ห้องสมุดมีหน้าที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การจัดหาทรัพยากรที่มีประโยชน์และตรงกับความ ต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด รวมทั้งการจัดหาวิธีที่จะทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดได้รับความสะดวก สบายตลอดเวลาที่ใช้บริการอยู่ในห้องสมุด ห้องสมุดมีลักษณะคล้ายกับห้างสรรพสินค้าซึ่งมีการ จำหน่ายสินค้าเป็นจำนวนมากและมีสินค้าสูญหายตลอดเวลา เช่นเดียวกับห้องสมุดซึ่งมีทรัพยากร ให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดเป็นจำนวนมากและมีหนังสือหายเป็นประจำ ห้องสมุดจึงต้องหาวิธี ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อควบคุมและดูแลรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ในห้องสมุด และมี สภาพที่สมบูรณ์ใช้การได้ นั่นคือ การสำรวจหนังสือ ห้องสมุดสามารถดำเนินงานสำรวจ หนังสือได้ เช่นเดียวกับหน่วยงานในวงการธุรกิจการค้าที่จะต้องตรวจสอบจำนวนสินค้าและ วัสดุต่าง ๆ ภายในหน่วยงานเป็นประจำทุกปี งานสำรวจหนังสือเป็นงานที่ช่วยสนับสนุนและ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับงานบริการและงานเทคนิคของห้องสมุดได้ดี สามารถแก้ปัญหา ให้กับหัวหน้าห้องสมุด ซึ่งมีความลำบากใจอยู่เสมอในการเสนอรายงานจำนวนหนังสือหาย บ่อย ๆ ต่อผู้บริหาร ทำให้ห้องสมุดสามารถแก้ไขและปรับปรุงระบบงานของห้องสมุดและ

^๑จารุวรรณ สินธุโสภณ, วิทยานุกรมบรรณารักษศาสตร์, หน้า ๔๒-๔๓.

ช่วยกระตุ้นให้มีการจัดระบบความปลอดภัยของทรัพยากรในห้องสมุดได้ งานสำรวจหนังสือ นอกจากจะเป็นงานที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาจำนวนทรัพยากรที่หาย และจำนวนทรัพยากรที่อยู่ในห้องสมุดแล้ว ยังเป็นงานที่ช่วยปรับปรุงทรัพยากรของห้องสมุดให้ทันสมัย ทำให้ห้องสมุดมีโอกาสคัดเลือกทรัพยากรที่ไม่เหมาะสมออกจากห้องสมุด ได้ซ่อมแซมทรัพยากรที่ชำรุด ศึกษาค้นคว้า และทำให้ทราบถึงข้อผิดพลาดต่าง ๆ ในบัตรแจ้งหมู่หนังสือ บัตรรายการ และทรัพยากร เพื่อจะได้แก้ไขให้ถูกต้อง ทันสมัยและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความถูกต้องของจำนวนทรัพยากรในห้องสมุด และความถูกต้องของบัตรรายการทำให้ห้องสมุดสามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีความมั่นใจในการให้บริการ การค้นหาทรัพยากรดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ผู้ใช้ห้องสมุดได้รับประโยชน์จากงานนี้โดยตรง และมีผลต่อเนื่องถึงงานประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด ห้องสมุดสามารถประชาสัมพันธ์งานบริการได้อย่างเต็มที่^๑

ห้องสมุดบางแห่งเห็นความสำคัญของงานสำรวจหนังสือมาก โดยมีแนวความคิดจะจัดตั้งแผนกงานสำรวจหนังสือ (Inventory Division) ให้เป็นแผนกงานหนึ่งของห้องสมุด มีหน้าที่รับผิดชอบและควบคุมการสำรวจทรัพยากรทั้งหมดของห้องสมุด^๒ ในขณะเดียวกัน บางประเทศได้ออกกฎหมายห้องสมุดระบุให้ห้องสมุดดำเนินงานสำรวจหนังสือเป็นประจำ

ประวัติและพัฒนาการของงานสำรวจหนังสือ

งานสำรวจหนังสือของห้องสมุดเริ่มมีขึ้นเมื่อใดนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด จากการค้นคว้าเอกสารข้อมูลต่าง ๆ พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา งานสำรวจหนังสือของห้องสมุดได้มีการจัดทำมานานแล้ว ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ ได้มีการดำเนินงาน

^๑William L. Emerson, "Problem of an Inventory," California Librarian 23 (July 1962): 155.

^๒Pamela Bluh, "A Study of an Inventory," Library Resources Technical Services 13 (Summer 1969): 368.

สำรวจหนังสือขึ้นในห้องสมุดวิทยาลัยต่าง ๆ มีการสำรวจหนังสือและวัสดุต่าง ๆ ของห้องสมุด การดำเนินงานสำรวจหนังสือครั้งแรกของห้องสมุดวิทยาลัยในสหรัฐฯ นั้น ลัทธิฐานว่าเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการสำรวจวิทยาลัยในปี ค.ศ. ๑๖๔๔ โดยมีหลักฐานบันทึกไว้ใน Publications of the Colonial Society of Massachusetts ". . . การสำรวจทรัพยากรของห้องสมุดในห้องสมุดวิทยาลัยฮาร์วาร์ดมีขึ้นพร้อม ๆ กับการสำรวจทรัพย์สินของวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๔๔ . . ." ^๑ นอกจากนี้ มีรายงานของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๗๓๒ กล่าวว่า ". . . ในปี ค.ศ. ๑๗๓๒ ห้องสมุดได้ทำการสำรวจหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ทราบจำนวนหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในห้องสมุด . . ." ^๒ ซึ่งผลจากการสำรวจหนังสือในปีนั้น ทำให้มีการริเริ่มและปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ในการยืมหนังสือของห้องสมุด และวิธีป้องกันอันตรายหรือการสูญหายของทรัพยากรในห้องสมุด

ตั้งแต่ ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา การดำเนินงานสำรวจหนังสือมีการจัดทำน้อยมาก จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จำนวนทรัพยากรของห้องสมุดเพิ่มทวีมากขึ้น ผู้ใช้ห้องสมุดมีจำนวนมากขึ้น ห้องสมุดได้ปรับปรุงงานบริการของห้องสมุดให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยจัดให้มีบริการหนังสือในระบบชั้นเปิด (Open shelves) มีการจัดระบบการเรียงหนังสือบนชั้น มีบริการยืมหนังสือออกนอกห้องสมุด ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดปัญหาหนังสือหายในห้องสมุด ผู้ใช้ห้องสมุดบางส่วนไม่สามารถค้นหาหนังสือที่ต้องการได้ และงานบริการของห้องสมุดมีประสิทธิภาพลดน้อยลง ผู้บริหารห้องสมุดเริ่มเล็งเห็นความสำคัญของงานสำรวจหนังสือและกำหนดให้ห้องสมุดดำเนินงานสำรวจหนังสือ งานสำรวจหนังสือในระยะแรกมี

^๑"Publications of the Colonial Society of Massachusetts," v. 16, p. 208. in Louis Shore, Origin of the American College Library, (Hawden, Conn.: Shoe String Press, 1966), p. 180.

^๒Ibid.

วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบจำนวนหนังสือที่หายไปเท่านั้น จนกระทั่งปัจจุบันนี้งานสำรวจหนังสือ ได้รับการปรับปรุงให้มีวิธีการสำรวจหนังสือในแบบต่าง ๆ และมีจุดมุ่งหมายเพิ่มมากขึ้น จนกล่าวได้ว่า งานสำรวจหนังสือเป็นงานประจำอย่างหนึ่งของห้องสมุดและเป็นงานที่มีผลต่องาน บริการและทรัพยากรของห้องสมุดโดยตรง

วิธีสำรวจหนังสือ

งานสำรวจหนังสือของห้องสมุดมีวิธีดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ กันหลายวิธี ฮารี คริชาน ชาร์มา (Hari Krishan Sharma) ได้รวบรวมวิธีสำรวจหนังสือไว้ ๖ วิธี คือ

๑. การใช้บัตรแจ้งหมู่หนังสือ (Shelflist method)

บัตรแจ้งหมู่หนังสือ เป็นบัตรรายการที่จัดเรียงตามลำดับเลขเรียกหนังสืออันเป็นลักษณะเดียวกับการเรียงหนังสือบนชั้น บัตรแจ้งหมู่หนังสือมีรายละเอียดประกอบด้วย เลข-เรียกหนังสือ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง พิมพ์ลักษณ์ ปีที่พิมพ์ จำนวนเล่ม จำนวนฉบับ และเลข-ทะเบียนหนังสือ บัตรแจ้งหมู่หนังสือเป็นหลักฐานสำคัญของห้องสมุดที่ใช้ในการตรวจสอบ และประเมินจำนวนหนังสือในแต่ละสาขาวิชาที่ห้องสมุดมี ตรวจสอบความถูกต้องของเลข-เรียกหนังสือและ เป็นคู่มือสำคัญในการสำรวจหนังสือ^๒ ห้องสมุดส่วนใหญ่นิยมใช้บัตรแจ้งหมู่หนังสือเป็นคู่มือประกอบการสำรวจหนังสือและนิยมเรียกโดยทั่วไปอย่างไม่เป็นทางการว่า "บัตรทะเบียน"^๓ เนื่องจากมีเลขทะเบียนหนังสือซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการตรวจสอบและสำรวจหนังสือ การสำรวจหนังสือโดยใช้บัตรแจ้งหมู่หนังสือต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ ๒ ประการ คือ บัตรแจ้งหมู่หนังสือที่มีข้อมูลครบถ้วน และการเรียงหนังสือบนชั้นอย่างถูกต้อง การสำรวจหนังสือ

^๑Hari Krishan Sharma, "Stock-Taking," Organization and Administration of College Libraries (New Delhi: S Chand, 1977), pp. 102-106.

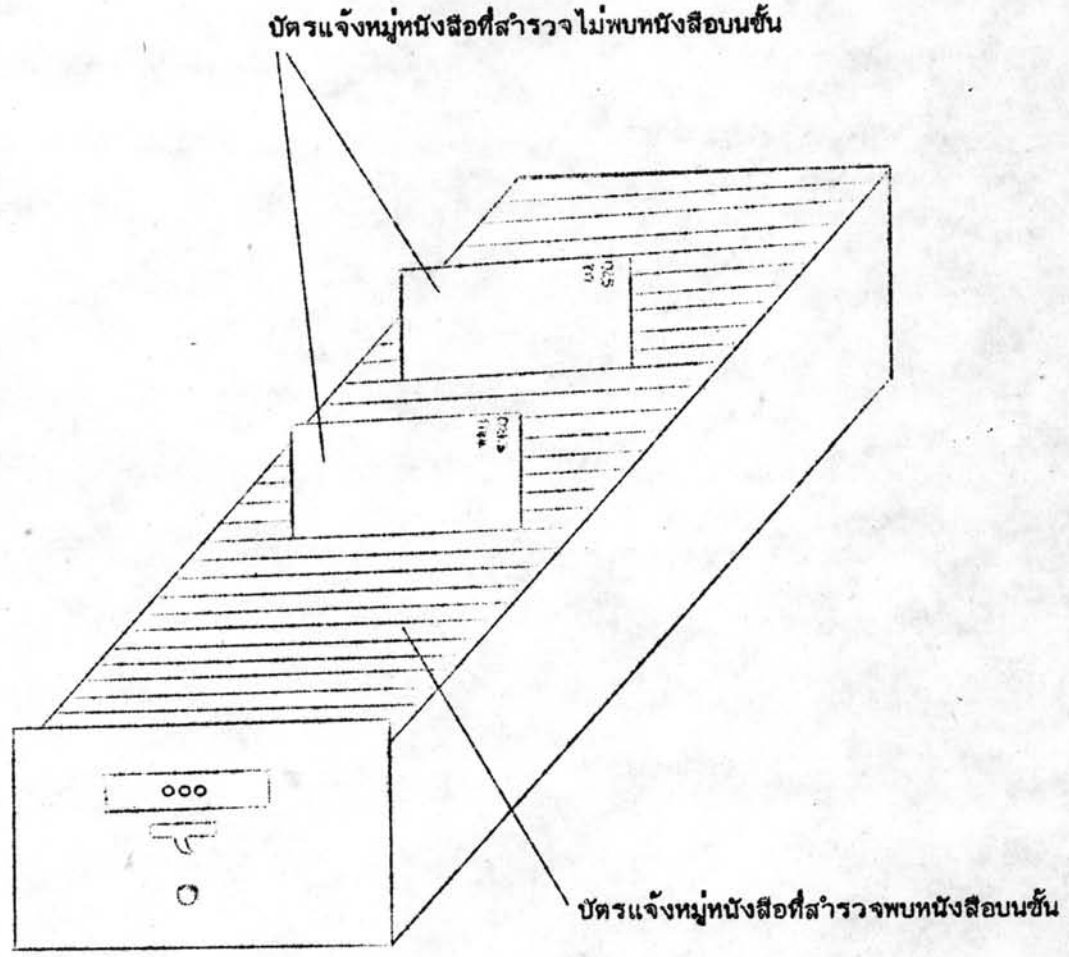
^๒Ruth C Carter, "Shelflist," Encyclopedia of Library and Information Science 27 (1975): 332-335.

^๓ดูตัวอย่างหน้า ๗๕, ๗๘.

โดยใช้บัตรแจ้งหมู่หนังสือต้องกำหนดบุคลากรเป็นคู่ โดยคนหนึ่งนำลิ้นชักบัตรแจ้งหมู่หนังสือไปที่ชั้นหนังสือที่มีเลขเรียกหนังสือเหมือนกัน อีกคนหนึ่งตรวจสอบหนังสือจากชั้นหนังสือว่าเป็นเล่มเดียวกับบัตรแจ้งหมู่หนังสือหรือไม่ โดยเปรียบเทียบเลขทะเบียนและเลขเรียกหนังสือในหนังสือกับบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ในกรณีที่พบหนังสือบนชั้น เลขทะเบียนและเลขเรียกหนังสือในหนังสือและบัตรหนังสือถูกต้องตรงกับเลขทะเบียนและเลขเรียกหนังสือในบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ผู้สำรวจบางคนอาจขีดเครื่องหมายที่บัตรแจ้งหมู่หนังสือและบัตรหนังสือเพื่อแสดงให้ทราบว่า หนังสือเล่มนี้ผ่านการสำรวจแล้ว หรือผู้สำรวจบางคนอาจไม่ขีดเครื่องหมายใด ๆ ทั้งในบัตรแจ้งหมู่หนังสือและบัตรหนังสือ ในกรณีสำรวจไม่พบหนังสือ ผู้สำรวจอาจดึงบัตรแจ้งหมู่หนังสือขึ้นในลิ้นชักบัตรโดยให้มุมบัตรด้านที่มีเลขเรียกหนังสืออยู่ด้านบน (ตัวอย่างหน้า ๑๓) หรือเขียนบัตรร่าง โดยระบุรายละเอียดของเลขเรียกหนังสือ เลขทะเบียน ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง เพื่อแสดงให้ทราบว่าสำรวจไม่พบหนังสือ เมื่อสำรวจหนังสือเสร็จผู้สำรวจจะรวบรวมบัตรแจ้งหมู่หนังสือหรือบัตรร่างของหนังสือที่ไม่ผ่านการสำรวจ เพื่อนำไปตรวจสอบกับแหล่งอื่น ๆ ที่คาดว่าจะพบหนังสือเล่มนั้น เช่น บัตรยืมหนังสือ บัตรหนังสือส่งซ่อม บัตรหนังสือจำหน่ายออก เป็นต้น บัตรแจ้งหมู่หนังสือหรือบัตรร่างที่เหลือทั้งหมดจะได้รับการรวบรวมและจัดทำรายชื่อเพื่อเตรียมเสนอฝ่ายบริหารต่อไป

การสำรวจหนังสือโดยใช้บัตรแจ้งหมู่หนังสือสามารถทำได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว เนื่องจากระบบการจัดเรียงหนังสือบนชั้นกับการเรียง บัตรแจ้งหมู่หนังสือเป็นแบบเดียวกัน สามารถทราบรายชื่อและจำนวนหนังสือที่สำรวจไม่พบได้ทันทีที่การสำรวจหนังสือสิ้นสุด นอกจากนี้ยังช่วยประหยัดเวลาในการสำรวจหนังสือเพราะสามารถกำหนดจำนวนบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้เพียงพอกับจำนวนหนังสือ ทั้งนี้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดต้องตรวจสอบเลขทะเบียนหนังสือและจัดเรียงบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ตลอดจนอ่านและเรียงหนังสือบนชั้นให้ถูกต้องก่อนการสำรวจหนังสือ สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยการใช้บัตรแจ้งหมู่หนังสือเป็นเครื่องมือประกอบการสำรวจหนังสือ อาจไม่สะดวกเท่าที่ควร เนื่องจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยบางแห่งจัดเก็บหนังสือโดยแยกตามประเภทของหนังสือ บางครั้งการจัดทำบัตรแจ้งหมู่หนังสือไม่สมบูรณ์

ตัวอย่าง - การตั้งบัตรแจ้งหมู่หนังสือในลิ้นชักบัตรแจ้งหมู่หนังสือ

๒. การใช้สมุดทะเบียน (Accession register)

ห้องสมุดทุกแห่งจะลงทะเบียนทรัพยากรทุกประเภทที่เข้ามาในห้องสมุด หลักฐานการลงทะเบียนนี้อาจอยู่ในรูปของสมุดทะเบียน (Accession book) ซึ่งมีรายละเอียดสำคัญประกอบด้วยชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือหรือวัสดุ พิมพ์ลักษณ์ ราคาของหนังสือหรือวัสดุ เลขทะเบียนของหนังสือตามลำดับที่เข้ามาในห้องสมุดและเลขเรียกหนังสือ^๑ ห้องสมุดบางแห่งใช้สมุดทะเบียนเป็นคู่มือประกอบการสำรวจหนังสือ โดยใช้บุคลากร ๒ คน ตรวจสอบเลขทะเบียนทั้งในหนังสือและสมุดทะเบียน กล่าวคือ บุคลากรคนหนึ่ง อ่านและตรวจสอบเลขทะเบียนและเลขเรียกหนังสือจากหนังสือที่อยู่บนชั้นหนังสือทีละเล่ม อีกคนหนึ่ง จะค้นหาเลขทะเบียนของหนังสือเล่มดังกล่าวจากสมุดทะเบียน ตรวจสอบเลขทะเบียนและเลขเรียกหนังสือให้ถูกต้องตรงกันและขีดเครื่องหมายลงในสมุดทะเบียน กลุ่มผู้สำรวจจะตรวจสอบหนังสือในลักษณะดังกล่าวนี้จนครบทุกเล่ม หนังสือเล่มใดที่ไม่ผ่านการสำรวจจะไม่ได้รับการขีดเครื่องหมายที่เลขทะเบียนในสมุดทะเบียน บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดจะค้นหาหนังสือเหล่านี้จากแหล่งอื่น ๆ ที่คาดว่ามี เช่น บัตรยืมหนังสือ บัตรหนังสือส่งซ่อม เป็นต้น

การสำรวจหนังสือโดยใช้สมุดทะเบียนนี้ห้องสมุดจัดทำกันน้อย เนื่องจากสิ้นเปลืองเวลาในการสำรวจมาก การดำเนินงานล่าช้าเนื่องจากใช้บุคลากรได้น้อยเพียงครึ่งละ ๒ คน และระบบการจัดเรียงหนังสือบนชั้นกับการจัดลำดับหนังสือในสมุดทะเบียนแตกต่างกัน หนังสือบนชั้นได้รับการจัดเรียงตามระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือ แต่สมุดทะเบียนจัดเรียงตามลำดับเลขทะเบียนของหนังสือที่เข้ามาในห้องสมุด นอกจากนี้ การขีดเครื่องหมายในสมุดทะเบียนอาจทำให้สมุดทะเบียนสกปรกและชำรุดได้ง่าย

^๑Leonard Montague Harrod, The Librarians' Glossary, 4th ed. (London: Andre Deutsch, 1977), p. 40.

๓. การใช้สมุดทะเบียนพิเศษ (A special accession register)

ห้องสมุดบางแห่งใช้สมุดทะเบียนพิเศษเป็นเครื่องมือประกอบการสำรวจหนังสือ การใช้สมุดทะเบียนพิเศษมีวิธีสำรวจคล้ายกับวิธีที่ ๒ คือ การใช้สมุดทะเบียน แต่ต่างกันที่สมุดทะเบียนพิเศษได้รับการจัดทำต่างหาก ระบุข้อมูลเฉพาะเลขทะเบียนของหนังสือ การใช้สมุดทะเบียนพิเศษสำรวจหนังสือในห้องสมุดช่วยให้สมุดทะเบียน ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญของห้องสมุด มีอายุการใช้ยืนนาน ไม่ชำรุดง่าย สมุดทะเบียนพิเศษสามารถใช้ได้เป็นเวลาหลายปี โดยบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดเขียนตารางปีที่สำรวจเพิ่มขึ้นเท่านั้น การสำรวจทำได้โดยกำหนดกลุ่มผู้สำรวจกลุ่มละ ๒ คน โดยคนหนึ่ง อ่านเลขทะเบียนของหนังสือที่อยู่บนชั้นโต๊ะเล่ม และบุคคลากรอีกคนหนึ่ง จะค้นหาเลขทะเบียนของหนังสือเล่มดังกล่าวจากสมุดทะเบียนพิเศษและขีดเครื่องหมายลงในสมุดทะเบียน การขีดเครื่องหมายอาจทำทั้งในหนังสือ และสมุดทะเบียนพิเศษ หรือขีดเครื่องหมายเพียงแห่งเดียวในสมุดทะเบียนพิเศษ ในช่องตารางปีที่สำรวจนั้น ๆ เมื่อสำรวจเสร็จ เลขทะเบียนของหนังสือเล่มใดในสมุดทะเบียนพิเศษที่ไม่มีเครื่องหมายแสดงว่ายังไม่ได้ผ่านการสำรวจ อย่างไรก็ตาม การสำรวจโดยใช้สมุดทะเบียนพิเศษมีข้อไม่สะดวกตรงที่ต้องเสียเวลาในการค้นหาเลขทะเบียนของหนังสือแต่ละเล่ม เนื่องจากหนังสือบนชั้นหนังสือจัดเรียงตามระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือแต่สมุดทะเบียนพิเศษจัดเรียงตามลำดับเลขทะเบียน ทั้งนี้ ห้องสมุดอาจแก้ไขได้โดยจัดทำสมุดทะเบียนพิเศษจำนวนหลายเล่ม และกำหนดกลุ่มผู้สำรวจจำนวนหลายกลุ่ม นอกจากนี้ ห้องสมุดมีจำนวนหนังสือเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ทำให้ต้องติดตามเพิ่มเติมเลขทะเบียนในสมุดทะเบียนพิเศษอย่างสม่ำเสมอ และผลการสำรวจไม่สามารถทราบได้ในทันทีว่าหนังสือเล่มใด ชื่อเรื่องใด ที่สำรวจไม่พบ เนื่องจากสมุดทะเบียนพิเศษมีข้อมูลเฉพาะเลขทะเบียนหนังสือเท่านั้น การสำรวจหนังสือโดยวิธีนี้จึงไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควร

005621

ตัวอย่าง - สมุดทะเบียนพิเศษ

เลขทะเบียน	๑๔๗๑	๑๔๗๒	๑๔๗๓	๑๔๗๔
๐๔๔๗๑	✓	✓	✓	✓
๐๔๔๗๒	✓	✓	✓	✓
๐๔๔๗๓	✓	✓	✓	✓
๐๔๔๗๔	✓	✓	-	-
๐๔๔๗๕	✓	✓	✓	-

หมายเหตุ ✓ แสดงว่า สํารวจพบหนังสือ
 - แสดงว่า สํารวจไม่พบหนังสือ

๔. การใช้แผ่นปลิว (Loose sheet)

การสำรวจหนังสือโดยใช้แผ่นปลิวคล้ายกับการสำรวจหนังสือโดยใช้สมุดทะเบียนพิเศษ คือ ใช้เลขทะเบียนหนังสือเป็นหลัก แผ่นปลิวเป็นคู่มือการสำรวจหนังสือในแต่ละปี ซึ่งระบุรายละเอียดของปีที่สำรวจและหมายเลขทะเบียนหนังสือจำนวนหนึ่ง แผ่นปลิวแต่ละใบจะประกอบด้วยเลขทะเบียนหนังสือจำนวนหนึ่ง จัดเรียงเป็นจำนวนแถว (Column) จากเลขน้อยไปเลขมาก (ตัวอย่างหน้า ๑๗) การสำรวจหนังสือโดยใช้แผ่นปลิวเป็นวิธีที่ง่ายและใช้ได้สะดวก สามารถแบ่งงานให้กับบุคลากรอื่น ๆ ได้ โดยจัดทำสำเนาแผ่นปลิวเพิ่มมากขึ้น การสำรวจจะทำได้โดยกำหนดบุคลากรเป็นกลุ่ม ๆ ละ ๒ คน แต่ละกลุ่มจะได้รับแผ่นปลิว ๑ ชุด ซึ่งประกอบด้วยเลขทะเบียนของหนังสือที่จะสำรวจทั้งหมด การสำรวจบุคลากรคนหนึ่งจะอ่านเลขทะเบียนของหนังสือบนชั้นหนังสือทีละเล่ม บุคลากรอีกคนหนึ่งจะค้นเลขทะเบียนหนังสือจากแผ่นปลิวและขีดเครื่องหมายที่เลขทะเบียนของหนังสือเล่มดังกล่าวในแผ่นปลิว ทั้งนี้ บุคลากรที่สำรวจหนังสือบนชั้นหนังสืออาจขีดเครื่องหมายที่หนังสือหรือไม่ขีด

เครื่องหมายใด ๆ เลย ก็ได้ กลุ่มผู้สำรวจแต่ละกลุ่มจะสำรวจหนังสือบนชั้นตามจำนวนที่ได้รับมอบหมายจนครบทุกเล่ม เมื่อสำรวจเสร็จแล้วกลุ่มผู้สำรวจทุกกลุ่มจะร่วมกันตรวจสอบเลขทะเบียนของหนังสือที่ผ่านการสำรวจทั้งหมด เพื่อสรุปผลการสำรวจหนังสือ การใช้แผ่นปลิวทำให้งานสำรวจหนังสือของห้องสมุดดำเนินไปอย่างรวดเร็ว แต่แผ่นปลิวมีอายุการใช้ได้เพียงหนึ่งครั้ง และไม่สามารถทราบรายชื่อหนังสือที่สำรวจไม่พบทันที นอกจากจำนวนหนังสือที่สำรวจไม่พบเท่านั้น การค้นหารายชื่อหนังสือหายต้องตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

ตัวอย่าง - แผ่นปลิว

การสำรวจหนังสือ ประจำปี ๒๕๒๔					
๑	๖	๑๑	๑๖	๒๑	๒๖
๒	๗	๑๒	๑๗	๒๒	๒๗
๓	๘	๑๓	๑๘	๒๓	๒๘
๔	๙	๑๔	๑๙	๒๔	๒๙
๕	๑๐	๑๕	๒๐	๒๕	๓๐

เลขทะเบียน

๕. การนับจำนวน (Numerical counting or book census)

การสำรวจหนังสือโดยการนับจำนวนเป็นวิธีสำรวจหนังสือที่ง่าย สะดวก รวดเร็วและประหยัดที่สุด การสำรวจโดยวิธีนี้เป็น การนับจำนวนหนังสือทั้งที่อยู่บนชั้นหนังสือ และแหล่งอื่น ๆ ในห้องสมุด และนำจำนวนหนังสือที่นับได้หักลบกับจำนวนหนังสือที่ระบุไว้ในสถิติการสั่งซื้อหนังสือเข้าของห้องสมุดหรือทะเบียนหนังสือ ผลลัพธ์ที่ได้ คือ จำนวนหนังสือที่หายไปจากห้องสมุด การสำรวจหนังสือโดยการนับจำนวนนี้ได้รับความนิยมน้อย เนื่องจากขั้นตอนการดำเนินงานไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของงานสำรวจหนังสือได้ คือ ไม่สามารถสรุปได้ว่า หนังสือเล่มใด ชื่อใดที่หายไป นอกจากจะเป็นการประเมินจำนวนหนังสือหายเท่านั้น

การสำรวจหนังสือแบบนี้เคยมีการทดลองในห้องสมุดประชาชนเซนต์หลุยส์ ซึ่งสามารถสำรวจหนังสือ จำนวน ๕๐๐,๐๐๐ เล่ม ได้ในเวลา ๔ ชั่วโมง^๑

๖. การใช้วิธีของรังกะนาธาน (Ranganathan method)

รังกะนาธาน ได้กล่าวไว้ว่า ห้องสมุดควรดำเนินงานสำรวจหนังสืออย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้คุณภาพของงานบริการลดน้อยลง ห้องสมุดที่มีบริการชั้นหนังสือเปิดควรสำรวจหนังสือเป็นประจำและควรกำหนดระยะเวลาสำรวจให้บ่อยครั้งกว่าห้องสมุดที่มีบริการชั้นหนังสือปิด^๒ ห้องสมุดควรจัดดำเนินงานสำรวจหนังสือในลักษณะเดียวกับการปฏิบัติงานประจำของห้องสมุดโดยจัดสำรวจหนังสือทุกสัปดาห์ กำหนดผู้สำรวจหนังสือ จำนวนทรัพยากรทั้งหมดและจัดเฉลี่ยจำนวนทรัพยากรที่จะสำรวจในแต่ละสัปดาห์ และกำหนดวันหรือจำนวนเวลาที่จะดำเนินงานสำรวจในแต่ละสัปดาห์ การสำรวจหนังสือโดยวิธีของรังกะนาธาน ใช้บัตรแจ้งหมู่หนังสือเป็นคู่มือประกอบการสำรวจ กลุ่มผู้สำรวจประกอบด้วย บุคลากร ๒ คน และอาจมีจำนวนกลุ่มมากกว่า ๑ กลุ่ม โดยคนที่หนึ่ง จะอ่านเลขเรียกหนังสือและเลขทะเบียนจากบัตรแจ้งหมู่หนังสืออีกคนหนึ่ง ตรวจสอบเลขเรียกหนังสือและเลขทะเบียนในหนังสือ ในกรณีที่สำรวจพบหนังสือบนชั้นหนังสือและข้อมูลถูกต้องตรงกัน กลุ่มผู้สำรวจจะสำรวจหนังสือเล่มต่อไปโดยไม่ขัดเครื่องหมายใด ๆ ทั้งในบัตรแจ้งหมู่หนังสือหรือในหนังสือ ในกรณีที่สำรวจไม่พบหนังสือบนชั้นหนังสือผู้อ่านบัตรแจ้งหมู่หนังสือจะดึงบัตรแจ้งหมู่หนังสือของหนังสือเล่มที่สำรวจไม่พบออกจากชั้นชักรบัตรแจ้งหมู่หนังสือ และเก็บไว้ในกล่องตรวจสอบ (Investigation box) ซึ่งเรียงบัตรแจ้งหมู่หนังสือตามลำดับเลขเรียกหนังสือ กลุ่มผู้สำรวจจะสำรวจหนังสือตามจำนวนที่ได้กำหนดไว้ และหลังจากที่สำรวจหนังสือครบจำนวนแล้ว จะนำบัตรแจ้งหมู่หนังสือในกล่องตรวจสอบไปค้นหาหนังสือตามแหล่งอื่น ๆ ที่คาดว่าจะพบหนังสือ เช่น

^๑"Frequency of Inventory," Library Journal 52 (1 September 1927): 828.

^๒Shiyalai Ramamitra Ranganathan, Library Administration 2d ed. (Bombay: Asia Publishing House, 1959), p. 292.

หนังสือเหล่านี้อาจมีผู้ยืมออกนอกห้องสมุด หรือ อยู่ห้องซ่อมหนังสือ หรือ หาย ในกรณีที่พบแหล่งที่อยู่ของหนังสือ จะนำบัตรแจ้งหมู่หนังสือเก็บไว้ในลิ้นชักบัตรตามเดิม บัตรแจ้งหมู่หนังสือที่เหลือจะระบุว่า เป็นหนังสือหาย และเก็บรวบรวมไว้ด้วยกัน จนกระทั่งสำรวจได้ครบทั้งหมด รวบรวมบัตรแจ้งหมู่หนังสือ หนังสือหายทั้งหมดและตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งก่อนสรุปว่าเป็นหนังสือ-หาย บางครั้งหนังสืออาจปะปนอยู่ในชั้นหนังสืออื่น ๆ

การสำรวจหนังสือทั้ง ๖ วิธี ที่ ขาร์มา ได้รวบรวมไว้ในตอนต้นนี้ อาจสรุปได้ว่าการสำรวจโดยใช้บัตรแจ้งหมู่หนังสือ เป็นวิธีที่เหมาะสมกับห้องสมุดวิทยาลัย และห้องสมุดมหาวิทยาลัยมากกว่าวิธีสำรวจหนังสือแบบอื่น ๆ

ทรัพยากรห้องสมุด

ก่อนดำเนินการสำรวจหนังสือ ห้องสมุดควรกำหนดประเภทและจำนวนของทรัพยากรห้องสมุดที่จะสำรวจไว้อย่างชัดเจน ทรัพยากรของห้องสมุดโดยทั่วไปแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ได้แก่ วัสดุตีพิมพ์ (Printed materials) และวัสดุไม่ตีพิมพ์ หรือ โสตทัศนวัสดุ (Non-printed materials or Audil-visual materials) การสำรวจหนังสือที่สมบูรณ์ที่สุด คือ การสำรวจทรัพยากรห้องสมุดทุกประเภทและทุกรายการ ห้องสมุดที่มีความพร้อมทางงบประมาณและบุคลากรควรสำรวจทรัพยากรทุกประเภทในห้องสมุด หากมีการสำรวจอย่างสม่ำเสมอจะทำให้ทรัพยากรต่าง ๆ อยู่ในสภาพสมบูรณ์และทันสมัยอยู่เสมอ ห้องสมุดจะสามารถให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดอย่างเต็มที่ แต่ในทางปฏิบัติห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่สามารถสำรวจหนังสือได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากข้อจำกัดทางเวลา งบประมาณ และบุคลากร ตลอดจนการบริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด ฯลฯ ห้องสมุดจำเป็นต้องเลือกสำรวจเฉพาะทรัพยากรห้องสมุดบางประเภทตามความสำคัญและความจำเป็นของแต่ละห้องสมุด ห้องสมุดส่วนใหญ่เลือกสำรวจเฉพาะวัสดุตีพิมพ์ ซึ่งได้แก่ หนังสือและวารสารมากกว่า โสตทัศนวัสดุ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกินส์ (University of John Hopkins Library) ประเทศสหรัฐอเมริกา เลือกสำรวจเฉพาะหนังสือและวารสาร โดย

ละเว้นการสำรวจเอกสารพิเศษ วิทยานิพนธ์ แผนที่ วัสดุย่อส่วนในรูปต่าง ๆ และเทป^๑ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยโพลีเทคนิค (University of Poly Technique Library) ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เลือกสำรวจเฉพาะหนังสือทั่วไปที่ให้มีออกนอกห้องสมุด หนังสืออ้างอิงและหนังสือบรรณานุกรม^๒ ดังนั้น ก่อนเริ่มดำเนินงานสำรวจหนังสือห้องสมุดควรที่จะกำหนดประเภทและจำนวนของทรัพยากรที่จะสำรวจว่า ในการสำรวจแต่ละครั้งห้องสมุดจะสำรวจทรัพยากรประเภทใดบ้าง และจำนวนเท่าใด เช่น เลือกสำรวจเฉพาะหนังสือทั่วไป หนังสือในหมวดวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นต้น

ห้องสมุดควรเตรียมการล่วงหน้าเกี่ยวกับทรัพยากรที่จะสำรวจ เพื่อจะดำเนินงานสำรวจหนังสือได้อย่างถูกต้อง สะดวกและรวดเร็ว โดยดำเนินงานเป็นขั้นตอน ดังนี้

- กำหนดประเภทและจำนวนทรัพยากรที่จะสำรวจ
- แผนกเทคนิค จัดเตรียมบัตรทะเบียนของทรัพยากรที่จะสำรวจ โดยตรวจสอบความถูกต้องและการจัดเรียงตามลำดับเลขเรียกหนังสือ
- แผนกบริการจ่ายรับนำทรัพยากรที่จะสำรวจจัดเรียงบนชั้นหนังสือตามระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือของห้องสมุดให้ถูกต้อง

สำหรับทรัพยากรที่อยู่ในระหว่างการยืมออกนอกห้องสมุด ควรตรวจสอบและรวบรวมบัตรหนังสือเพื่อใช้เป็นหลักฐานการยืม และตรวจสอบในภายหลัง

- การเรียกคืนหนังสือจากผู้ใช้ห้องสมุด ห้องสมุดบางแห่งอาจเรียกคืนหนังสือจากผู้ใช้ห้องสมุด โดยแจ้งกำหนดวันคืนหนังสือให้ผู้ใช้ห้องสมุดทราบล่วงหน้าประมาณ ๒ สัปดาห์ หรือ ๑ เดือน ก่อนดำเนินงานสำรวจหนังสือ^๓ ในปัจจุบันการเรียกคืนหนังสือเพื่องานสำรวจ

^๑Bluh, "A Study of an Inventory," p. 368.

^๒Thomas Larry Welch, "An Approach to an Inventory of the Collection," Library Resources & Technical Services 21 (Winter 1977): 74.

^๓G.E. Randall, "The Inventory of a Special Library Collection," Special Libraries 13 (March 1971): 131.

หนังสือเป็นสิ่งไม่จำเป็นเท่าใดนัก ห้องสมุดสามารถตรวจสอบจากบัตรยืมหนังสือได้โดยไม่ต้องรบกวนผู้ใช้ห้องสมุด

กล่าวโดยสรุป ห้องสมุดที่จะดำเนินงานสำรวจหนังสือควรจะกำหนดประเภทและจำนวนของทรัพยากรที่จะสำรวจ และจัดเตรียมบัตรแม่พิมพ์หรือคู่มือที่ใช้ประกอบการสำรวจ และทรัพยากรไว้อย่างพร้อมมูล เพื่อให้งานสำรวจหนังสือลุล่วงไปด้วยดี

บุคลากร

งานสำรวจหนังสือในห้องสมุดส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ภายในของห้องสมุด ห้องสมุดบางแห่ง บุคลากรทุกระดับ ตั้งแต่ ผู้อำนวยการหรือผู้บริหารห้องสมุด บรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดปฏิบัติงานสำรวจหนังสือร่วมกัน ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดประชาชนอินอค แพรตท์ (Enoch Pratt Free Library) มลรัฐแมริแลนด์ สหรัฐอเมริกา มีคณะกรรมการสำรวจหนังสือเป็นผู้ควบคุมงานสำรวจหนังสือ โดยมีผู้อำนวยการห้องสมุด บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด เป็นผู้ดำเนินงานสำรวจหนังสือ^๑ ในห้องสมุดบางแห่ง งานสำรวจหนังสือเป็นงานของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดแผนกเทคนิค หรือแผนกบริการจ่าย-รับแผนกใดแผนกหนึ่ง หรือเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของทั้งสองแผนก นอกจากนี้ห้องสมุดสถาบันการศึกษาบางแห่ง คือ ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียน นำนิสิตนักศึกษา นักเรียน เข้าช่วยงานสำรวจหนังสือของห้องสมุด ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจเวลท์ (University of Guelph Library) เมืองออนตาริโอ ประเทศแคนาดา จ้างนักศึกษา ๔ คน ช่วยงานสำรวจหนังสือเป็นเวลา ๓ เดือน^๒ เป็นต้น

^๑Marian Sanner, "Pratt Takes Inventory," Journal of Cataloging and Classification 11 (July 1955): 132.

^๒Vera Cunliffe, "Inventory of Monographs in a University Library," Library Resources & Technical Services 21 (Winter 1977): 73.

ห้องสมุดบางแห่งนำนักศึกษาบรรณารักษศาสตร์หรือนักศึกษาช่วยงานห้องสมุดเข้าร่วมงานสำรวจหนังสือ นอกจากนี้ ยังมีห้องสมุดบางแห่งนำบุคคลภายนอกปฏิบัติงานสำรวจหนังสือ โดยว่าจ้างบุคคลภายนอกสำรวจหนังสือร่วมกับบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ของห้องสมุด ห้องสมุดบางแห่งสำรวจหนังสือโดยทีมงานจากบุคคลภายนอกทั้งหมด และตั้งเป็นคณะกรรมการสำรวจหนังสือ (Stock Verification Board) โดยมีบรรณารักษ์ของห้องสมุดเข้าร่วมในคณะกรรมการด้วย ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดสถาบันอาร์มาเมนต์เทคโนโลยี (Institute of Armament Technology) ในประเทศอินเดีย^๑ เป็นต้น

การดำเนินงานสำรวจหนังสือของห้องสมุดจะต้องมีการแต่งตั้งหรือกำหนดหัวหน้างานสำรวจหนังสือ หรือ คณะกรรมการสำรวจหนังสือ ตามความเหมาะสมของแต่ละห้องสมุด หัวหน้างานสำรวจหนังสือจะเป็นผู้ควบคุมและรับผิดชอบในการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ใน การปฏิบัติงานสำรวจหนังสือและผู้สำรวจ^๒ โดยทั่วไปหัวหน้างานสำรวจหนังสือจะเป็นบรรณารักษ์คนใดคนหนึ่งของห้องสมุด ซึ่งมีตำแหน่งดังต่อไปนี้

๑. บรรณารักษ์งานบริการจ่าย-รับ
๒. บรรณารักษ์งานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ
๓. บรรณารักษ์งานบริการจ่าย-รับและบรรณารักษ์งานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการรับผิดชอบงานสำรวจร่วมกัน
๔. บรรณารักษ์เฉพาะสาขาวิชา

^๑R.N. Raghuraman, Meera G. Joshi and G.J. Narayana, "Stock Verification in the Absence of Shelflist," Annals of Library Science and Documentation 22 (March 1975): 25.

^๒Sanner, "Pratt Takes Inventory," p. 125.

๑. บรรณารักษ์บริการจ่าย-รับ ห้องสมุดส่วนใหญ่มอบหมายงานสำรวจหนังสือให้อยู่ในความรับผิดชอบของบรรณารักษ์บริการจ่าย-รับ^๑ เพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับหนังสือโดยตรง บรรณารักษ์บริการจ่าย-รับควบคุมการให้บริการหนังสือทั้งภายในห้องสมุดและการยืมออกนอกห้องสมุด ตลอดจนการจัดเก็บหนังสือชั้นชั้น การดูแลรักษาหนังสือให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ งานสำรวจหนังสือเป็นงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพของงานบริการโดยตรง ดังนั้นห้องสมุดหลายแห่งจึงมอบให้บรรณารักษ์บริการจ่าย-รับ เป็นหัวหน้างานสำรวจหนังสือ ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวอชิงตัน (University of Washington Library) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยไอโอวา (University of Iowa Library) เป็นต้น

๒. บรรณารักษงานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ ห้องสมุดเป็นจำนวนมากแต่งตั้งบรรณารักษงานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการเป็นหัวหน้างานสำรวจหนังสือ เนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบหน่วยงานที่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่พบจากงานสำรวจหนังสือได้โดยตรง เช่น การค้นหาหรือจัดทำบัตรแม่ข่ายหนังสือ การแก้ไขข้อผิดพลาดต่างๆ ที่อาจพบในบัตรแม่ข่ายหนังสือ ในหนังสือหรือบัตรหนังสือ นอกจากนี้ แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการในห้องสมุดส่วนใหญ่จะกระจายงานออกเป็น ๒ ลักษณะ เพื่อรับผิดชอบงานเทคนิคของทรัพยากรห้องสมุดที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ดังนั้น ห้องสมุดที่แต่งตั้งบรรณารักษหน่วยงานนี้เป็นหัวหน้างานสำรวจหนังสือมักจะแต่งตั้งหัวหน้างานสำรวจหนังสือ ๒ คน เพื่อควบคุมงานสำรวจในลักษณะดังต่อไปนี้ คือ บรรณารักษ์ที่รับผิดชอบทรัพยากรห้องสมุดภาษาไทย จะควบคุมงานสำรวจทรัพยากรที่เป็นภาษาไทย และบรรณารักษ์ผู้ควบคุมทรัพยากรภาษาต่างประเทศจะรับผิดชอบงานสำรวจทรัพยากรภาษาต่างประเทศ ห้องสมุดขนาดใหญ่หลายแห่ง เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมิสซูรี (University of Missouri Library) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยพิตส์เบิร์ก (University of Pittsburgh Library) เป็นต้น มอบหมายให้บรรณารักษงานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการควบคุมงานสำรวจหนังสือของห้องสมุด

^๑Louis Round Wilson and Maurice Falcolm Tauber, The University Library 2d ed. (New York: Columbia University Press, 1966), p. 190.

๓. บรรณารักษ์งานบริการจ่าย-รับและบรรณารักษ์งานวิเคราะห์หมวดหมู่และ
ทำบัตรรายการรับผิดชอบงานสำรวจหนังสือร่วมกัน วิธีนี้จัดว่าเป็นวิธีที่ดีวิธีหนึ่ง ความร่วมมือ
 ระหว่างแผนกบริการจ่าย-รับและแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการจะทำให้งาน
 สำรวจหนังสือบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ บรรณารักษ์งานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตร-
 รายการสามารถเตรียมงานสำรวจหนังสือได้โดยควบคุมให้มีการตรวจสอบแก้ไขรายละเอียด
 ต่าง ๆ ในบัตรหนังสือให้ถูกต้อง จัดทำบัตรหนังสือให้สมบูรณ์ ในระหว่างการสำรวจ
 บรรณารักษ์สามารถทราบปัญหาและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจพบในบัตรหนังสือ หนังสือ
 หรือบัตรหนังสือ ในกรณีที่ เป็นปัญหาเล็กน้อยจะสามารถแก้ไขได้ทันที ในขณะที่เดียวกันแผนก
 บริการจ่าย-รับหนังสือสามารถเตรียมงานได้ด้วยการจัดชั้นหนังสือให้ถูกต้อง จัดเรียงบัตรยืม
 หนังสือตามลำดับ เลข เรียกหนังสือ เพื่อสะดวกต่อการตรวจสอบในระหว่างการสำรวจหนังสือ
 ห้องสมุดบางแห่งอาจ เรียกคืนหนังสือจากผู้ใช้ห้องสมุดเพื่อให้งานสำรวจง่ายและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
 บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดในแผนกบริการจ่าย-รับจะสำรวจหนังสือได้ดี เนื่องจาก
 ค้นเคยกับหนังสือเหล่านั้น และหลังการสำรวจสามารถตรวจสอบสภาพการยืมและติดตามทาง
 หนังสือได้

๔. บรรณารักษ์เฉพาะสาขาวิชา บรรณารักษ์เฉพาะสาขาวิชาเป็นบรรณารักษ์ที่มี
 หน้าที่และดูแลทรัพยากรห้องสมุดเฉพาะสาขาวิชา เช่น สาขาวิทยาศาสตร์ สาขาศิลปะ
 เป็นต้น ตลอดจนการให้บริการเกี่ยวกับทรัพยากรในสาขานั้น ๆ ในห้องสมุดบางแห่ง
 บรรณารักษ์เฉพาะสาขาวิชาจะรับผิดชอบงานเทคนิคของทรัพยากรในสาขานั้น ๆ ด้วย^๑
 ห้องสมุดบางแห่งจัดเก็บทรัพยากรห้องสมุดบางส่วนแยกเฉพาะสาขาวิชาและมีบรรณารักษ์ที่มี
 ความรู้ในสาขานั้น ๆ เป็นผู้ควบคุม บรรณารักษ์เหล่านี้ค้นเคยกับทรัพยากรในความ
 รับผิดชอบเป็นอย่างดี ทำให้สามารถควบคุมงานสำรวจทรัพยากรเฉพาะสาขาวิชาได้อย่าง
 สมบูรณ์ ห้องสมุดหลายแห่งจึงระบุให้บรรณารักษ์เฉพาะสาขาวิชาควบคุมงานสำรวจหนังสือ

^๑Harrod, The Librarians' Glossary, p. 754.

ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยคอร์เนล (University of Cornell Library)
ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเยล (University of Yale Library) เป็นต้น

นอกจากนี้ ห้องสมุดบางแห่งเลือกบรรณารักษ์ที่รับผิดชอบทรัพยากรห้องสมุดประเภทต่าง ๆ เป็นหัวหน้างานสำรวจหนังสือ ตัวอย่างเช่น บรรณารักษ์วารสาร บรรณารักษ์สิ่งพิมพ์พิเศษ เป็นต้น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกินส์ (มลรัฐแมริแลนด์) ประเทศสหรัฐอเมริกา ระบุให้บรรณารักษ์วารสาร เป็นหัวหน้างานสำรวจหนังสือร่วมกับบรรณารักษ์วีเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ^๑

การแต่งตั้งบรรณารักษ์คนใดคนหนึ่งให้เป็นหัวหน้างานสำรวจหนังสือนั้น เป็นนโยบายของแต่ละห้องสมุดที่จะเห็นสมควร

อย่างไรก็ตาม หัวหน้างานสำรวจหนังสือควรเตรียมงานสำรวจหนังสือล่วงหน้า โดยการประชุมบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อให้มีความเข้าใจและปฏิบัติในแนวเดียวกัน โดยชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ความสำคัญและความจำเป็นในการสำรวจหนังสือ
๒. รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับบัตร แจกหมู่หนังสือ
๓. วิธีสำรวจหนังสือและรายละเอียดของการปฏิบัติงาน
๔. เครื่องหมายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการสำรวจหนังสือ
๕. แผนผังแสดงที่ตั้งชั้นหนังสือ
๖. รายชื่อผู้สำรวจหนังสือและความรับผิดชอบในแต่ละกลุ่ม

ข้อมูลเหล่านี้ควรจะได้ชี้แจงและแจกสำเนาให้กับบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกคนล่วงหน้าเป็นเวลาหลาย ๆ วัน เพื่อจะได้ศึกษา ทำความเข้าใจและคุ้นเคยกับวิธีการสำรวจหนังสือ การเขียนเครื่องหมาย สัญลักษณ์ต่าง ๆ การจัดเตรียมวัสดุที่ใช้ในการสำรวจอย่าง

^๑Bluh, "A Study of an Inventory," p. 368.

^๒Sanner, "Pratt Takes Inventory," p. 128-129.

ครบถ้วนและความเข้าใจในรายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้งานสำรวจหนังสือประสบความสำเร็จด้วยดี^๑

การกำหนดกลุ่มผู้สำรวจหนังสือ ห้องสมุดส่วนใหญ่กำหนดเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๒ คน ประกอบด้วย บรรณารักษ์ ๑ คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ๑ คน และถ้าเป็นไปได้ กลุ่มผู้สำรวจ ๑ ใน ๒ คนนี้ควรเป็นผู้คุ้นเคยกับทรัพยากรห้องสมุดที่ได้รับมอบหมายให้สำรวจ^๒ ห้องสมุดบางแห่งกำหนดให้แต่ละกลุ่มเป็นบุคลากรจากแผนกบริการจ่าย-รับ ๑ คน และ แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ ๑ คน^๓ นอกจากนี้ ห้องสมุดบางแห่งมีความคิดเห็นว่า ในกรณีที่ห้องสมุดมีบุคลากรเป็นจำนวนมาก กลุ่มผู้สำรวจหนังสือควรมี ๓ คน เพื่อให้การปฏิบัติงานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ คนที่หนึ่ง มีหน้าที่นำหนังสือลงจากชั้น คนที่สอง เป็นผู้สำรวจบัตรแห่งหนังสือ และคนที่สาม เป็นผู้บันทึกกำหนดวันที่สำรวจและเครื่องหมายต่าง ๆ ในหนังสือ^๔ กลุ่มผู้สำรวจหนังสือเหล่านี้จะได้รับมอบหมายให้สำรวจหนังสือเป็นจำนวนหนึ่ง โดยแต่ละกลุ่มจะมีหน้าที่และความรับผิดชอบแตกต่างกันในแต่ละห้องสมุด ห้องสมุดบางแห่ง กลุ่มผู้สำรวจมีหน้าที่สำรวจหนังสือบนชั้นอย่างเดียว บางแห่งมีหน้าที่ตั้งแต่จัดชั้นหนังสือ สำรวจหนังสือ ติดตามและค้นหาหนังสือที่สำรวจไม่พบบนชั้น ตลอดจนรวบรวมและจัดทำรายชื่อหนังสือหาย

^๑R.E. Beck and J.R. McKinnon, "Development of Methods and Time Standards for a Large Scale Library Inventory," In Case Studies in System Analysis in a University Library, ed. Barton R. Burkhalter (New York: Scarecrow Press, 1968), p. 67.

^๒Sanner, "Pratt Takes Inventory," p. 129.

^๓William Herman Jesse, Shelf Work in Libraries (Chicago: American Library Association, 1952), p. 59.

^๔Randall, "The Inventory of a Special Library Collection," p. 132.

อย่างไรก็ตาม ห้องสมุดส่วนใหญ่กำหนดกลุ่มผู้สำรวจหนังสือกลุ่มละ ๒ คน และ การที่จะสำรวจหนังสือได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น กลุ่มผู้สำรวจควรปฏิบัติงานติดต่อกันครั้งละ ไม่เกิน ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที หรือ ๒ ชั่วโมง^๑

ช่วงเวลาในการสำรวจหนังสือ

งานสำรวจหนังสือของห้องสมุดนิยมจัดทำในช่วงที่ห้องสมุดมีผู้ใช้จำนวนน้อย ห้องสมุด โรงเรียน ห้องสมุดมหาวิทยาลัยหรือห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จะสำรวจหนังสือใน ระหว่างปิดภาคการศึกษา ห้องสมุดที่มีการดำเนินงานสำรวจหนังสือควรที่จะกำหนดช่วงเวลา ในการสำรวจล่วงหน้า การกำหนดช่วงเวลาในการสำรวจที่แน่นอนหรือเป็นระบบจะช่วยให้ ห้องสมุดสามารถเตรียมงานสำรวจล่วงหน้าได้อย่างพร้อมมูล อันจะทำให้การดำเนินงาน สำรวจหนังสือสะดวก รวดเร็ว และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในบางประเทศมีกฎหมายห้องสมุด (Library Act) ระบุเกี่ยวกับงานสำรวจหนังสือ ตัวอย่างเช่น ประเทศยูโกสลาเวีย ออก กฎหมายห้องสมุดระบุให้ห้องสมุดดำเนินงานสำรวจหนังสือ ไม่ว่าจะ เป็นวิธีใดก็ตามในทุก ๆ ๔ ปี^๒ ประเทศอินเดีย กฎหมายห้องสมุดระบุให้ห้องสมุดของรัฐสำรวจหนังสือเป็นประจำ ทุกปี^๓ เป็นต้น สำหรับห้องสมุดขนาดใหญ่ที่มีจำนวนทรัพยากรมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม การสำรวจหนังสือเป็นประจำทุกปีเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ดังนั้น การดำเนินงานสำรวจหนังสือของ ห้องสมุดแต่ละแห่งจึงมีกำหนดช่วงเวลาปฏิบัติงานแตกต่างกัน ได้แก่ การสำรวจหนังสือเป็น ประจำทุกปี ห้องสมุดขนาดเล็กที่มีหนังสือ ไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ เล่ม ประมาณ ๗๐ % สำรวจ หนังสือเป็นประจำทุกปี และมีห้องสมุดขนาดใหญ่บางแห่งสำรวจหนังสือทุกปีเช่นกัน ตัวอย่าง เช่น

^๑Jesse, Shelf Work in Libraries, p. 59.

^๒Milan Jankovic, "Stocktaking in Public Libraries," Belgrade 28 (March-April 1976): 171.

^๓Raghuraman; Joshi and Narayana, "Stock Verification in the Absence of Shelflist," p. 25.

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยบราวน์ (Brown University Library) ห้องสมุดวิทยาลัยรัฐ
เพนซิลวาเนีย (Library of Pennsylvania State College) เป็นต้น นอกจากนี้
ยังมี การสำรวจหนังสือเป็นประจำทุก ๒ ปี การสำรวจหนังสือเป็นประจำทุก ๓ ปี ๔ ปี
ห้องสมุดที่มีหนังสือประมาณ ๓๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ เล่ม^๑ หรือไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม^๒ การ
สำรวจหนังสือเป็นประจำทุก ๑, ๓ หรือ ๕ ปี ในปี ค.ศ. ๑๙๗๑ เจสส์ เอ มาร์ติน ได้
สำรวจห้องสมุดแพทย์ จำนวน ๔๒ แห่ง และพบว่า ห้องสมุดแพทย์ จำนวน ๗๔ แห่ง ซึ่งมี
หนังสือตั้งแต่ ๔,๕๐๐-๔๕๐,๐๐๐ เล่ม มีการสำรวจหนังสือโดยเฉลี่ย ๒ ครั้ง ในรอบ ๑๐ ปี^๓

ห้องสมุดแต่ละแห่งมีช่วงเวลาสำรวจหนังสือแตกต่างกันเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ
ดังต่อไปนี้

- ปริมาณของทรัพยากรที่จะสำรวจ ห้องสมุดที่มีปริมาณทรัพยากรมากเท่าไร
ก็ต้องใช้เวลาในการสำรวจมากเท่านั้น ห้องสมุดขนาดใหญ่จะใช้เวลาในการสำรวจมากกว่า
ห้องสมุดขนาดเล็ก จากการสำรวจของมาร์ตินในปี ค.ศ. ๑๙๗๑ พบว่า ห้องสมุดแพทย์ที่มี
หนังสือโดยเฉลี่ย ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม ใช้เวลาสำรวจหนังสือประมาณ ๓๐ วัน

- ลักษณะและวิธีการสำรวจหนังสือ
- จำนวนบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่ปฏิบัติงานสำรวจหนังสือ
- เวลาปฏิบัติงานสำรวจหนังสือ ห้องสมุดที่เปิดบริการในขณะที่ดำเนินงาน
สำรวจหนังสือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดต้องปฏิบัติงานประจำควบคู่ไปกับงานสำรวจ
หนังสือ จะดำเนินงานสำรวจได้ล่าช้ากว่าห้องสมุดที่เปิดบริการ หรือบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่
ห้องสมุดไม่ต้องมีภาระกับงานประจำ การปิดบริการเป็นวิธีที่ทำให้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่
ห้องสมุดสำรวจหนังสือได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องกังวลกับงานประจำและสามารถปฏิบัติงาน
สำรวจได้ตลอดวัน^๔

^๑Ibid.

^๒Martin, "Are Inventories Justified?" p. 52.

^๓Ibid., p. 50.

^๔Smith, "Taking Inventory," p. 2848.

- ความถูกต้องของบัตรลงพิมพ์หนังสือหรือบัตรที่ใช้ เป็นคู่มือประกอบการสำรวจหนังสือ
บัตรลงพิมพ์หนังสือที่มีข้อมูลถูกต้องและได้รับการจัดเรียงตามลำดับจะช่วยให้งานสำรวจหนังสือดำเนิน
ไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ นอกจากจะมีส่วนทำให้ ห้องสมุดมีช่วงระยะเวลา
สำรวจหนังสือแตกต่างกันแล้ว ยังมีผลต่อเนื่องมาจากระยะเวลาดำเนินงาน ซึ่งมี ๒ ลักษณะ
ดังนี้ คือ

๑. งานสำรวจหนังสือที่มีกำหนดระยะเวลาแน่นอน (Periodic inventory)

หมายถึง งานสำรวจหนังสือของห้องสมุดที่มีกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดแน่นอน ตาม
ที่ห้องสมุดแต่ละแห่งได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ ห้องสมุดจะใช้เวลาในการสำรวจมากน้อยเพียงใดก็
ขึ้นกับจำนวนทรัพยากรที่จะสำรวจ ห้องสมุดที่มีทรัพยากรจะสำรวจเป็นจำนวนมากจะใช้เวลา
ในการสำรวจมาก ห้องสมุดที่จะสำรวจทรัพยากรจำนวนน้อย จะใช้เวลาในการสำรวจน้อย
ระยะเวลาในการสำรวจจึงอาจเป็น ๑ สัปดาห์ ๒ สัปดาห์ หรือ ๑ เดือน^๑ โดยห้องสมุด
อาจเลือกกำหนดเวลาที่จะทำการสำรวจ เมื่อ ห้องสมุดมีงานบริการ หรืองานเทคนิคลดน้อยลง
บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสามารถปลีกตัวจากงานประจำได้บ้าง ห้องสมุดวิทยาลัย
และมหาวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียน นิยมเลือกงานสำรวจหนังสือในลักษณะนี้ โดยสำรวจ
ในระหว่างปิดภาคการศึกษาภาคฤดูร้อน หรือภาคปลาย ซึ่งเป็นช่วงที่มีระยะเวลาการปิดภาค
ยาวนานพอที่จะสำรวจหนังสือได้อย่างสมบูรณ์ โดยทั่วไปงานสำรวจหนังสือแบบนี้นิยมจัดทำใน
ห้องสมุดสถาบันการศึกษา หรือห้องสมุดขนาดเล็กและขนาดกลาง ซึ่งมีทรัพยากรไม่เกิน
๕๐,๐๐๐ เล่ม แต่ก็มีห้องสมุดขนาดใหญ่บางแห่งสำรวจหนังสือในลักษณะนี้ด้วย ตัวอย่างเช่น
ห้องสมุดวิทยาลัยคอลเกต (Library of Colgate College) ห้องสมุดมหาวิทยาลัย
โอเรกอน (University of Oregon Library) เป็นต้น

^๑Chloe T. Sivertz, "Inventory Up to Date," Wilson Library Bulletin 26 (1 September 1951): 68.

๒. การสำรวจหนังสือแบบต่อเนื่อง (Continuous inventory) หมายถึง การสำรวจหนังสือที่ไม่กำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จที่แน่นอน จัดเป็นงานสำรวจหนังสือระยะยาว ที่มีการปฏิบัติงานประจำของห้องสมุดควบคู่ไปกับการสำรวจหนังสือ บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่ทำหน้าที่สำรวจหนังสืออาจแบ่งเวลาปฏิบัติงานประจำประมาณวันละ ๑-๒ ชั่วโมง เพื่อปฏิบัติงานสำรวจหนังสือ ห้องสมุดที่สำรวจหนังสือในลักษณะนี้ ได้แก่ ห้องสมุดขนาดใหญ่ เช่น ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ห้องสมุดเพื่อการวิจัย ห้องสมุดประชาชน เป็นต้น เพราะสามารถสำรวจหนังสือได้โดยไม่กระทบกระเทือนต่องานประจำและผู้ใช้ห้องสมุดมากเท่าใดนัก ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดจอห์น เครออาร์ (John Crear Library) ในเมืองชิคาโก ใช้เวลาประมาณ ๔ ปี เพื่อสำรวจทรัพยากรทั้งหมดในห้องสมุด โดยใช้บุคลากร ๒ คน สำรวจหนังสือวันละ ๑ ชั่วโมง^๑ เป็นต้น อย่างไรก็ตามห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย และห้องสมุดโรงเรียน ไม่นิยมสำรวจหนังสือในลักษณะนี้ เพราะสามารถสำรวจแบบกำหนดระยะเวลาได้แน่นอนในระหว่างปิดภาคการศึกษา

ห้องสมุดที่ดำเนินงานสำรวจหนังสือไม่ว่าจะเป็นการสำรวจแบบมีกำหนดระยะเวลาแน่นอน หรือ การสำรวจแบบต่อเนื่อง ควรคำนึงถึงช่วงเวลาในการสำรวจเป็นสำคัญ^๒ การสำรวจหนังสือของห้องสมุดอาจมีช่วงเวลาสำรวจแน่นอนคือ สำรวจหนังสือเป็นประจำทุก ๆ ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปี หรือ ๔ ปี หรือมีกำหนดระยะเวลาสำรวจที่ไม่แน่นอน^๓ คือ ห้องสมุดจะดำเนินงานสำรวจหนังสือต่อเมื่อมีความพร้อมทั้งทางด้านทรัพยากรที่จะสำรวจและคู่มือที่ใช้ประกอบการสำรวจ

^๑"Frequency of Inventory," p. 827.

^๒Rughuraman, Joshi and Narayana, "Stock Verification in the Absence of Shelflist," p. 25.

^๓"Frequency of Inventory," p. 827.

การดำเนินงานสำรวจหนังสือ

การดำเนินงานสำรวจหนังสือ หมายถึง รายละเอียดหรือวิธีการสำรวจหนังสือในแต่ละขั้นตอนว่า จะมีวิธีปฏิบัติงานอย่างไร อะไรจะต้องปฏิบัติก่อนหลัง รูบี้ เอเธล คุนดิฟ (Ruby Ethel Cundiff) ได้กล่าวไว้ในคู่มือปฏิบัติงานเทคนิคของห้องสมุดว่า การดำเนินงานสำรวจหนังสือมีวิธีปฏิบัติงาน ๔ ขั้นตอน^๑ ดังนี้

๑. การอ่านชั้นหนังสือ ก่อนการสำรวจหนังสือบรรณารักษ์จะต้องอ่านชั้นหนังสือเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการจัดเรียงหนังสือบนชั้น โดยอ่านเลขเรียกหนังสือของหนังสือแต่ละเล่ม ซึ่งเรียงตามลำดับจากเลขน้อยไปหาเลขมาก

๒. การจัดหมวดวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นในการสำรวจ หัวหน้างานสำรวจหนังสือต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการใช้ เช่น บัตรร่าง คลิป เชือก ดินสอ ยางลบ เป็นต้น และนำอุปกรณ์เหล่านี้ไปยังชั้นหนังสือที่สำรวจ

๓. การกำหนดผู้ปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานสำรวจหนังสือแบ่งบุคลากรเป็นกลุ่ม ๆ ละ ๒ คน โดยคนหนึ่งมีหน้าที่อ่านเลขทะเบียนจากบัตรแจ้งหมู่หนังสือ อีกคนหนึ่ง อ่านเลขเรียกหนังสือจากหนังสือบนชั้น โดยบุคลากรทั้งสองจะตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกัน และจะแลกเปลี่ยนหน้าที่ทุกครั้งชั่วโมงหรือหนึ่งชั่วโมง ทั้งนี้เพราะการอ่านหรือใช้สายตาเป็นเวลานานอาจทำให้ตาฝาด ตาพร่าและเป็นผลเสียต่องานได้

๔. การอ่านบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ผู้อ่านบัตรจะอ่านเลขทะเบียน เล่มที่ จำนวนเล่มจากบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ผู้อ่านหนังสือบนชั้นหนังสือจะอ่านเลขเรียกหนังสือและตรวจสอบสภาพข้อมูลให้ถูกต้องกับเล่มหนังสือ ในกรณีที่ข้อมูลทั้งในบัตรแจ้งหมู่หนังสือและหนังสือถูกต้อง

^๑Ruby Ethel Cundiff, Manual of Techniques in Library Organization (Chicago: Follett Library Book Co., 1958), pp. 39-42.

ตรงกัน ผู้อ่านชั้นหนังสือจะตอบรับว่า "ถูกต้อง" ในกรณีที่ข้อมูลผิดพลาดบางประการ ผู้อ่านบัตรแจ้งหมู่หนังสือจะอ่านชื่อหนังสือและชื่อผู้แต่ง เพื่อตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

ในกรณีที่บัตรแจ้งหมู่หนังสือและมีหนังสือบนชั้น แต่มีข้อมูลบางประการไม่ตรงกัน เช่น เลขเรียกหนังสือในบัตรแจ้งหมู่และบัตรหนังสือไม่เหมือนกัน ผู้อ่านชั้นหนังสือจะต้องนำหนังสือออกจากชั้น เขียนเลขเรียกหนังสือที่ปรากฏในบัตรแจ้งหมู่หนังสือลงในบัตรร่าง นำบัตรร่างเข้าแทนที่บัตรแจ้งหมู่หนังสือในชั้นชักรบัตรแจ้งหมู่หนังสือ และนำบัตรแจ้งหมู่หนังสือสอดไว้ในหนังสือ จากนั้นนำหนังสือส่งแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ เพื่อตรวจสอบและแก้ไขให้ถูกต้อง

ในกรณีที่บัตรแจ้งหมู่หนังสือ แต่ไม่มีหนังสือบนชั้น ผู้อ่านบัตรแจ้งหมู่หนังสือจะตั้งบัตรขึ้น โดยให้มุมบัตรด้านที่มีเลขเรียกหนังสืออยู่ด้านบน (ตัวอย่างหน้า ๑๓)

ในกรณีที่ไม่มีบัตรแจ้งหมู่หนังสือแต่มีหนังสือบนชั้น เขียนบัตรร่างว่า "ไม่มีบัตรแจ้งหมู่หนังสือ" และสอดบัตรร่างไว้ในหนังสือ นำหนังสือส่งแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการเพื่อค้นหาบัตรต่อไป

๔. การค้นหาบัตรต่าง ๆ หลังจากที่เราสำรวจหนังสือบนชั้นแล้ว กลุ่มผู้สำรวจนำชั้นชักรบัตรแจ้งหมู่หนังสือที่สำรวจแล้วไปค้นหาหนังสือที่สำรวจไม่พบ โดยตรวจสอบเฉพาะบัตรแจ้งหมู่หนังสือของหนังสือที่สำรวจไม่พบ ซึ่งถูกพลิกตั้งขึ้นอยู่ในชั้นชักรบัตรแจ้งหมู่หนังสือที่แผนกบริการจ่าย-รับ บัตรหนังสือที่แผนกบริการจ่าย-รับเป็นหลักฐานที่แจ้งให้ทราบว่า หนังสือเล่มใดถูกยืมออกนอกห้องสมุด ผู้ยืมเป็นใครและมีกำหนดวันส่งคืนเมื่อใด เมื่อพบบัตรหนังสือที่มีเลขเรียกหนังสือตรงกับเลขเรียกหนังสือในบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ตรวจสอบเลขทะเบียน ชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่องโดยเปรียบเทียบกับบัตรแจ้งหมู่หนังสือ หากรายละเอียดถูกต้องตรงกันแสดงว่า หนังสือเล่มดังกล่าวมีผู้ยืมออกนอกห้องสมุด ตั้งบัตรแจ้งหมู่หนังสือลงตามเดิม

ในกรณีที่รายละเอียดบางประการในบัตรหนังสือกับบัตรแจ้งหมู่หนังสือแตกต่างกัน เช่น เลขเรียกหนังสือในบัตรหนังสือกับบัตรแจ้งหมู่หนังสือไม่เหมือนกัน แต่ชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่องเหมือนกัน ใช้คัลลิปสีแดงเสียบที่บัตรหนังสือหรือใช้ปากกาสีแดงขีดเครื่องหมายที่บัตรหนังสือ เพื่อแสดงให้ทราบว่าเมื่อหนังสือเล่มนี้ถูกนำส่งคืนห้องสมุด ต้องนำส่งแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการเพื่อตรวจสอบความถูกต้องก่อน

การค้นหาหนังสือที่สำรวจไม่พบบนชั้นหนังสือ ในชั้นแรกควรตรวจค้นบัตรหนังสือที่แผนกบริการจ่าย-รับ และห้องเก็บหนังสืออื่น ๆ เช่น ห้องหนังสือจอง เป็นต้น

๖. บัตรสำหรับหนังสือหาย หนังสือที่สำรวจไม่พบบนชั้นหนังสือและค้นหาไม่พบจากแหล่งต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมี ใช้คลิปสีแดงเสียบที่ริมบัตรแจ้งหมู่หนังสือเพื่อแสดงว่าหนังสือเล่มนั้นหายไปจากห้องสมุด และดึงบัตรแจ้งหมู่หนังสือลงในลิ้นชักตามเดิม

ในกรณีที่สำรวจพบว่าบัตรแจ้งหมู่หนังสือมีหนังสือมากกว่า ๑ เล่ม แต่มีหนังสือหาย เป็นบางเล่ม ใช้คลิปสีแดงเสียบที่ริมบัตรแจ้งหมู่หนังสือและใช้ดินสอเขียนวันที่ที่สำรวจหนังสือและชื่อผู้สำรวจที่หลัง เลขทะเบียนของหนังสือเล่มที่หาย และพลิกบัตรแจ้งหมู่หนังสือลงตามเดิม

๗. การบันทึกบัตรหนังสือหาย

๗.๑ คัดลอกเลขเรียกหนังสือ เลขทะเบียน ชื่อเรื่อง และชื่อผู้แต่ง จากบัตรแจ้งหมู่หนังสือที่มีคลิปสีแดงลงในบัตรร่างหรือบัตรชั่วคราว

๗.๒ จัดเรียงบัตรร่างหนังสือหายตามลำดับเลขเรียกหนังสือในลิ้นชักหนังสือหาย ระบุคำว่า "หนังสือหายและปีที่สำรวจ" ไว้หน้าลิ้นชักบัตรหนังสือหาย

๗.๓ ติดตามค้นหาหนังสือหายสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง เป็นเวลา ๖ สัปดาห์ หลังจากนั้นค้นหาทุกสัปดาห์แรกของเดือนตลอดไปจนกระทั่งมีการสำรวจหนังสือครั้งใหม่

๗.๔ ในกรณีที่พบหนังสือหาย ทิ้งคลิปสีแดงออกจากบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ลบเครื่องหมายต่าง ๆ ที่เขียนไว้ในบัตรแจ้งหมู่หนังสือ และทำลายบัตรร่างของหนังสือเล่มดังกล่าว

๗.๕ ในกรณีที่ค้นหาหนังสือหายไม่พบ จนกระทั่งสำรวจหนังสือครั้งใหม่ จะเพิ่มคลิปสีแดงที่บัตรแจ้งหมู่หนังสืออีก ๑ ตัว และเมื่อการสำรวจหนังสือครั้งใหม่สิ้นสุด จะมีการพิจารณาหนังสือหายเหล่านี้เพื่อคัดออก หรือซื้อเล่มใหม่เข้าแทน

๘. การค้นหาบัตรสำรวจหนังสือที่ไม่มีบัตรแจ้งหมู่หนังสือ

๘.๑ ค้นหาบัตรผู้แต่ง จากตู้บัตรรายการเป็นประการแรก ในกรณีที่พบบัตรผู้แต่ง ลอกเลขเรียกหนังสือลงในบัตรร่าง นำบัตรร่างเข้าแทนที่บัตรผู้แต่ง และสอดบัตรผู้แต่งไว้ในหนังสือ ซึ่งระบุแล้วว่าไม่มีบัตรแจ้งหมู่หนังสือ เพื่อนำส่งให้แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการจัดทำบัตรแจ้งหมู่หนังสือต่อไป

๘.๒ ในกรณีที่สำรวจไม่พบบัตรผู้แต่ง เขียนข้อความเพิ่มในบัตรร่างที่สอดไว้ในหนังสือว่า "ยังไม่ได้จัดหมู่" และนำหนังสือส่งแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการตรวจสอบและแก้ไขต่อไป

๙. การบันทึกหนังสือที่ถูกคัดออกจากห้องสมุดและไม่มีการจัดซื้อเล่มใหม่เข้าแทนจะวิธีดำเนินการดังนี้

- ๙.๑ ตีงบัตรแจ้งหมู่หนังสือของหนังสือ เล่มดังกล่าวออกจากล้นชั้บัตรแจ้งหมู่หนังสือ
 - ๙.๒ ตีงบัตรระบุชุดของหนังสือ เล่มดังกล่าวออกจากตู้บัตรรายการ
 - ๙.๓ ประทับตราในบัตรรายการทุกใบว่า "หาย" พร้อมกับระบุวัน เดือน ปี
 - ๙.๔ จัดเรียงบัตรแจ้งหมู่หนังสือของหนังสือเหล่านี้ตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง
- ในล้นชั้บัตรหนังสือหายและถูกคัดออกนอกห้องสมุด

วิธีดำเนินงานสำรวจหนังสือทั้ง ๔ ขั้นตอน ของคุณศัพท์นี้เหมาะสำหรับห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชนโดยทั่วไปที่มีบัตรแจ้งหมู่หนังสือ สำหรับหนังสือทุกเล่มในห้องสมุดอย่างสมบูรณ์

นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวถึงการสำรวจหนังสือโดยใช้บัตรสำรวจหนังสือ คือ โรนาลด์ ฮี เบ็ค (Ronald E. Beck) และ เจ อาร์ แม็คกินน็อน (J.R. McKinnon) ซึ่งได้ร่วมกันศึกษาและจัดทำบัตรสำรวจหนังสือ ขนาด ๓ นิ้ว x ๕ นิ้ว บรรจุข้อความการสำรวจหนังสือในแต่ละขั้นตอน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานเป็น ๔ ขั้นตอน^๑ ดังนี้

^๑Beck and McKinnon, "Development of Methods and Time Standards for a Large Scale Library Inventory," p. 52.

ตัวอย่าง "บัตรสำรวจหนังสือ"

(ระบุเลขเรียกหนังสือ)	(ชื่อผู้แต่ง หรือชื่อเรื่อง)		Off Cat	แสดงชั้นตอนที่ แผนกเทคนิค ที่ต้องแก้ไข	
			Checklist		
	Lack ☐	(จำนวนเล่มหรือฉบับที่สำรวจไม่พบบนชั้น)	Cur checklist		
	on shelf		No card		
	Have ☐		Mislabled		
on shelf		Dummy			
(ช่องว่างสำหรับเขียนเครื่องหมายต่าง ๆ)	Circ Record	(จำนวนเล่มหรือฉบับที่สำรวจพบที่แผนกบริการจ่าย-รับ)	Snags		แสดงขั้นตอนการสำรวจหนังสือ
	Miss- ing Record	(จำนวนเล่มหรือฉบับที่สำรวจพบว่าหาย)	Circ. file		
			Cat. Dept.		
			2 nd. Shelf.		
			2 nd. Circ.		
			O.K.		

Beck and McKimmon, "Development of Methods and Time Standards for a Large Scale Library Inventory," p. 52.

๕๒๗๑๙๗๑

๑. การอ่านชั้นหนังสือ กลุ่มผู้สำรวจหนังสือประกอบด้วยบรรณารักษ์ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด จำนวน ๒ คน ซึ่งเริ่มงานสำรวจด้วยการจัดชั้นหนังสือให้ถูกต้อง จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น บัตรสำรวจหนังสือ ดินสอ ยางลบ เป็นต้น

การสำรวจเริ่มด้วยเจ้าหน้าที่คนหนึ่งอ่านเลขเรียกหนังสือและเลขทะเบียนจากบัตรแจ้งหมู่หนังสือและเจ้าหน้าที่อีกคนหนึ่งอ่านเล่มที่ จำนวนเล่ม (ถ้ามี) จากชั้นหนังสือ หรือเจ้าหน้าที่ที่อ่านบัตรแจ้งหมู่หนังสือ อ่านเลขทะเบียน เลขเรียกหนังสือ เล่มที่และจำนวนเล่มจากบัตรแจ้งหมู่หนังสือ และเจ้าหน้าที่ที่อ่านชั้นหนังสือสำรวจรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ ในกรณีที่มีหนังสือบนชั้นหนังสือ รายละเอียดต่าง ๆ ในหนังสือและบัตรแจ้งหมู่หนังสือถูกต้อง ชัดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "มีหนังสือบนชั้น" (Have on shelf) ของบัตรสำรวจหนังสือ

๑.๒ ในกรณีที่ไม่มีหนังสือบนชั้นหนังสือ ชัดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "ไม่มีหนังสือบนชั้น" (Lack on shelf) ของบัตรสำรวจหนังสือ

๑.๓ ในกรณีที่มีข้อแตกต่างบางประการในบัตรแจ้งหมู่หนังสือและหนังสือ เช่น เลขเรียกหนังสือไม่เหมือนกัน ชัดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "ไม่ถูกต้อง" (Mislabelled) ของบัตรสำรวจหนังสือ นำหนังสือเล่มดังกล่าวออกจากชั้นหนังสือและสอดบัตรสำรวจไว้ในหนังสือ

๑.๔ ในกรณีสำรวจพบหนังสือบนชั้นหนังสือ แต่ไม่มีบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ชัดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "ไม่มีบัตร" (No card) ของบัตรสำรวจหนังสือ นำหนังสือออกจากชั้นหนังสือ และสอดบัตรสำรวจไว้ในหนังสือ

๑.๕ ในกรณีที่มีข้อผิดพลาดอื่น ๆ นอกเหนือจากรายการที่กล่าวมาแล้ว เช่น หนังสือชำรุด ชัดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "มีข้อบกพร่อง" (Dummy) ของบัตรสำรวจหนังสือ นำหนังสือออกจากชั้นหนังสือและสอดบัตรสำรวจไว้ในหนังสือ

๑.๖ ในกรณีที่บัตรแจ้งหมู่หนังสือมีข้อความประทับไว้ว่า "ดูที่บัตรรายการสำหรับเจ้าหน้าที่ (See official catalog) หรือ "ดูที่รายชื่อสำหรับตรวจสอบ" (See checklist) หรือ "ดูที่รายชื่อสำหรับตรวจสอบฉบับปัจจุบัน" (See current checklist) ชัด-
เครื่องหมาย "x" ในช่อง "บัตรรายการสำหรับเจ้าหน้าที่ (Official catalog) หรือ

"รายชื่อสำหรับตรวจสอบ" (Checklist) หรือ ในช่อง "รายชื่อสำหรับตรวจสอบฉบับปัจจุบัน" (Current checklist) ของบัตรสำรวจหนังสือ ตามข้อความที่มีในบัตรทะเบียนหนังสือเหล่านี้ห้องสมุดอาจจัดเก็บไว้ต่างหาก เพื่อใช้ในทางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในห้องสมุด

หลังจากสำรวจหนังสือบนชั้นหนังสือเสร็จแล้วจะเก็บรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และรวบรวมบัตรสำรวจหนังสือทั้งหมด ส่งหัวหน้างานสำรวจหนังสือ

๒. การตรวจสอบของแผนกบริการจ่าย-รับ

๒.๑ เจ้าหน้าที่ขอรับบัตรสำรวจหนังสือทั้งหมด จากหัวหน้างานสำรวจหนังสือ

๒.๒ ตรวจสอบบัตรหนังสือของหนังสือที่ถูกยืมออกนอกห้องสมุดกับบัตรสำรวจหนังสือ เมื่อพบบัตรสำรวจหนังสือที่มีข้อมูลต่าง ๆ เช่น เลขทะเบียน เลขเรียกหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ตรงกับข้อมูลในบัตรหนังสือ ชัดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "บริการจ่าย-รับ" (Circulation file) ของบัตรสำรวจหนังสือ เพื่อแสดงว่าบัตรสำรวจหนังสือบัตรนี้ได้ผ่านการตรวจสอบจากแผนกบริการจ่าย-รับแล้ว

๒.๓ รวบรวมบัตรสำรวจหนังสือทั้งหมดส่งหัวหน้างานสำรวจหนังสือ โดยแยกบัตรออกเป็น ๖ ประเภท ตามที่มีเครื่องหมายระบุไว้ในบัตรดังนี้คือ บัตรรายการสำหรับเจ้าหน้าที่ (Official catalog) รายชื่อสำหรับตรวจสอบ (Checklist) รายชื่อสำหรับตรวจสอบฉบับปัจจุบัน (Current checklist) มีชื่อบทพ่วง (Dummy) ถูกต้อง (O.K.) และ แผนกบริการจ่าย-รับ (Circ. file)

๓. การตรวจสอบจากแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ นำบัตรสำรวจหนังสือที่ระบุไว้ว่า บัตรรายการสำหรับเจ้าหน้าที่ รายชื่อสำหรับตรวจสอบและรายชื่อสำหรับตรวจสอบฉบับปัจจุบัน จัดเรียงบัตรตามลำดับอักษรของชื่อผู้แต่ง ของบัตรในแต่ละประเภท เจ้าหน้าที่แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ นำบัตรเหล่านี้ไปตรวจสอบในแต่ละแห่งที่ได้ระบุไว้ในบัตรสำรวจ และชัดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ" (Cat. dept) เพื่อแสดงว่า บัตรสำรวจหนังสือบัตรนี้ได้ผ่านการตรวจสอบจากแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการแล้ว ในกรณีตรวจพบหนังสือและข้อมูล

ต่าง ๆ ถูกต้อง ไม่มีปัญหาใด เพิ่มเครื่องหมาย "x" ในช่อง "ถูกต้อง" ของบัตรสำรวจหนังสือ ถ้ามีปัญหา เพิ่มเครื่องหมาย "x" ในช่อง "มีปัญหา" (Snags) ของบัตรสำรวจรวบรวมบัตรสำรวจหนังสือทั้งหมดและจัดแยกบัตรสำรวจอีกครั้ง โดยแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ บัตรที่มีเครื่องหมาย "x" ในช่อง "ถูกต้อง" "มีปัญหา" และบัตรอื่น ๆ นำบัตรสำรวจหนังสือทั้งหมดส่งหัวหน้างานสำรวจหนังสือ

๔. การตรวจชั้นหนังสือและแผนกบริการจ่าย-รับ เป็นครั้งที่สอง ก่อนเริ่มดำเนินงานสำรวจหนังสือครั้งที่สอง ควรเว้นช่วงเวลาประมาณ ๔-๗ วัน เพื่อรอให้หนังสือที่ได้รับการส่งคืนห้องสมุดถูกนำขึ้นชั้นหนังสือก่อน การสำรวจบนชั้นหนังสือในครั้งนี้อาจพบหนังสือ ชิดเครื่องหมาย "x" ลงในช่อง "ถูกต้อง" และช่อง "สำรวจครั้งที่สอง" (2nd shelf)

จากนั้นแยกบัตรสำรวจที่มีเครื่องหมาย "x" ในช่อง "ถูกต้อง" ออก และรวบรวมบัตรที่เหลือทั้งหมดตรวจสอบกับบัตรหนังสือที่แผนกบริการจ่าย-รับ ในกรณีที่พบบัตรหนังสือ ชิดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "แผนกบริการจ่าย-รับครั้งที่ ๒" (2nd circ.) และช่อง "ถูกต้อง" ในกรณีที่ไม่มีพบบัตรหนังสือ ชิดเครื่องหมาย "x" ในช่อง "แผนกบริการจ่าย-รับครั้งที่ ๒" แยกบัตรที่มีเครื่องหมาย "x" ในช่อง "ถูกต้อง" ออก และรวบรวมบัตรสำรวจหนังสือที่เหลือทั้งหมดเพื่อสรุปเป็นบัตรหนังสือหาย

กล่าวโดยสรุป เบ็ค และแม็คกินเนียน สำรวจหนังสือโดยใช้บัตรสำรวจหนังสือซึ่งมีช่องว่างระบุขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะต้องพบในการสำรวจ ทำให้ผู้สำรวจสามารถสำรวจหนังสือได้อย่างรวดเร็ว โดยได้แบ่งช่วงการดำเนินงานออกเป็น ๔ ขั้นตอน และมีกลุ่มดำเนินงาน ๓ กลุ่ม ดังนี้คือ กลุ่มผู้สำรวจหนังสือบนชั้น กลุ่มแผนกบริการจ่าย-รับและกลุ่มแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ การดำเนินงานของทั้ง ๓ กลุ่ม ใช้บัตรสำรวจหนังสือเป็นคู่มือหลัก โดยที่แต่ละกลุ่มจะแบ่งบัตรสำรวจหนังสือออกเป็นกลุ่มย่อยต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบ และเมื่อสำรวจหรือตรวจสอบเสร็จจะแยกบัตรตามที่สำรวจได้ โดยถือเอาเครื่องหมายที่ระบุในช่องต่าง ๆ เป็นหลัก จนกระทั่งเหลือจำนวนที่ต้องการ นั่นคือ บัตรหนังสือหาย

การสำรวจหนังสือโดยใช้บัตรสำรวจนี้จัดว่าเป็นวิธีที่สะดวกวิธีหนึ่ง แต่ผู้สำรวจจะต้องระมัดระวังในการเขียนเครื่องหมายในช่องต่าง ๆ การแยกบัตรหลังจากดำเนินงานเสร็จในแต่ละขั้นตอน และการเก็บรักษาบัตรให้ครบทุกบัตรตลอดระยะเวลาที่สำรวจ

นอกจากนี้เจสส์ เอ มาร์ติน ได้รวบรวมวิธีดำเนินงานสำรวจหนังสืออย่างง่าย ๆ สำหรับห้องสมุดที่มีหนังสือไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม ไว้ดังต่อไปนี้^๑

๑. กลุ่มผู้สำรวจประกอบด้วยบุคลากร ๒ คน โดยคนหนึ่งมีหน้าที่อ่านเลขทะเบียนและเลขเรียกหนังสือจากบัตรทะเบียนหนังสือ อีกคนหนึ่งมีหน้าที่อ่านหนังสือบนชั้นหนังสือ และตรวจสอบเลขทะเบียนและเลขเรียกหนังสือในหนังสือว่า ถูกต้อง ตรงกับในบัตรทะเบียนหรือไม่

๒. ในกรณีที่มีข้อแตกต่างระหว่างหนังสือกับบัตรทะเบียน แยกบัตรทะเบียนออกต่างหาก และนำหนังสือออกจากชั้น

๓. ในกรณีที่สำรวจไม่พบหนังสือบนชั้น แยกบัตรทะเบียนหนังสือออกต่างหาก จากชั้นบัตรทะเบียน

๔. เตรียมบัตรร่างขนาด ๓ นิ้ว x ๔ นิ้ว สำหรับหนังสือที่ไม่มีบัตรทะเบียน และสำหรับบัตรทะเบียนที่มีหนังสือจำนวนมากกว่า ๑ เล่ม และมีหนังสือบางเล่มที่สำรวจไม่พบบนชั้น ทำบัตรร่างเฉพาะกรณีนั้น ๆ และอาจใช้คิลิปส์เสียบบัตร หรือขีดเครื่องหมายใด ๆ ในบัตรทะเบียน เพื่อเป็นสัญลักษณ์และแจ้งให้ทราบว่า ต้องมีการแก้ไขบัตรทะเบียนนั้น ๆ

๕. นำหนังสือที่ถูกคัดออกจากห้องสมุดออกจากชั้นหนังสือ และสอดบัตรทะเบียนของหนังสือเล่มดังกล่าวไว้ในหนังสือ

๖. จัดสำรวจบัตรหนังสือที่แผนกบริการจ่าย-รับ สำหรับหนังสือที่สำรวจไม่พบบนชั้นหนังสือ หลังจากที่มีการสำรวจหนังสือในแต่ละวันสิ้นสุดลง

ในกรณีที่พบบัตรหนังสือ แสดงว่า มีผู้ยืมหนังสือออกนอกห้องสมุด นำบัตรทะเบียนจัดเรียงเก็บในลิ้นชักตามเดิม

^๑Martin, "Are Inventories Justified?," pp. 51-52.

๗. มอบบัตรเร่งพิมพ์หนังสือสำหรับหนังสือที่สำรวจไม่พบและที่ถูกคัดออกนอกห้องสมุดให้เจ้าหน้าที่เพื่อติดบัตรรายการครบชุดออก

๘. นำบัตรร่างสำหรับหนังสือที่ไม่มีบัตรเร่งพิมพ์หนังสือส่งแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการเพื่อค้นหาและจัดทำบัตรเร่งพิมพ์หนังสือ

๙. รวบรวมบัตรครบชุดของหนังสือที่สำรวจไม่พบ จัดเรียงตามลำดับเลขเรียกหนังสือในชั้นชักบัตรหนังสือหาย เพื่อสำรวจซ้ำทุกเดือน ๆ ละหนึ่งครั้งเป็นเวลาหกเดือน ในกรณีที่สำรวจครบ ๖ ครั้ง และไม่พบหนังสือเล่มดังกล่าว ให้สรุปว่าหนังสือเล่มนั้นหาย

วิธีดำเนินงานสำรวจหนังสือของมารติน เป็นวิธีง่าย ๆ และสามารถดัดแปลงใช้กับการสำรวจวารสารได้ โดยเปลี่ยนแปลงรายละเอียดบางประการ

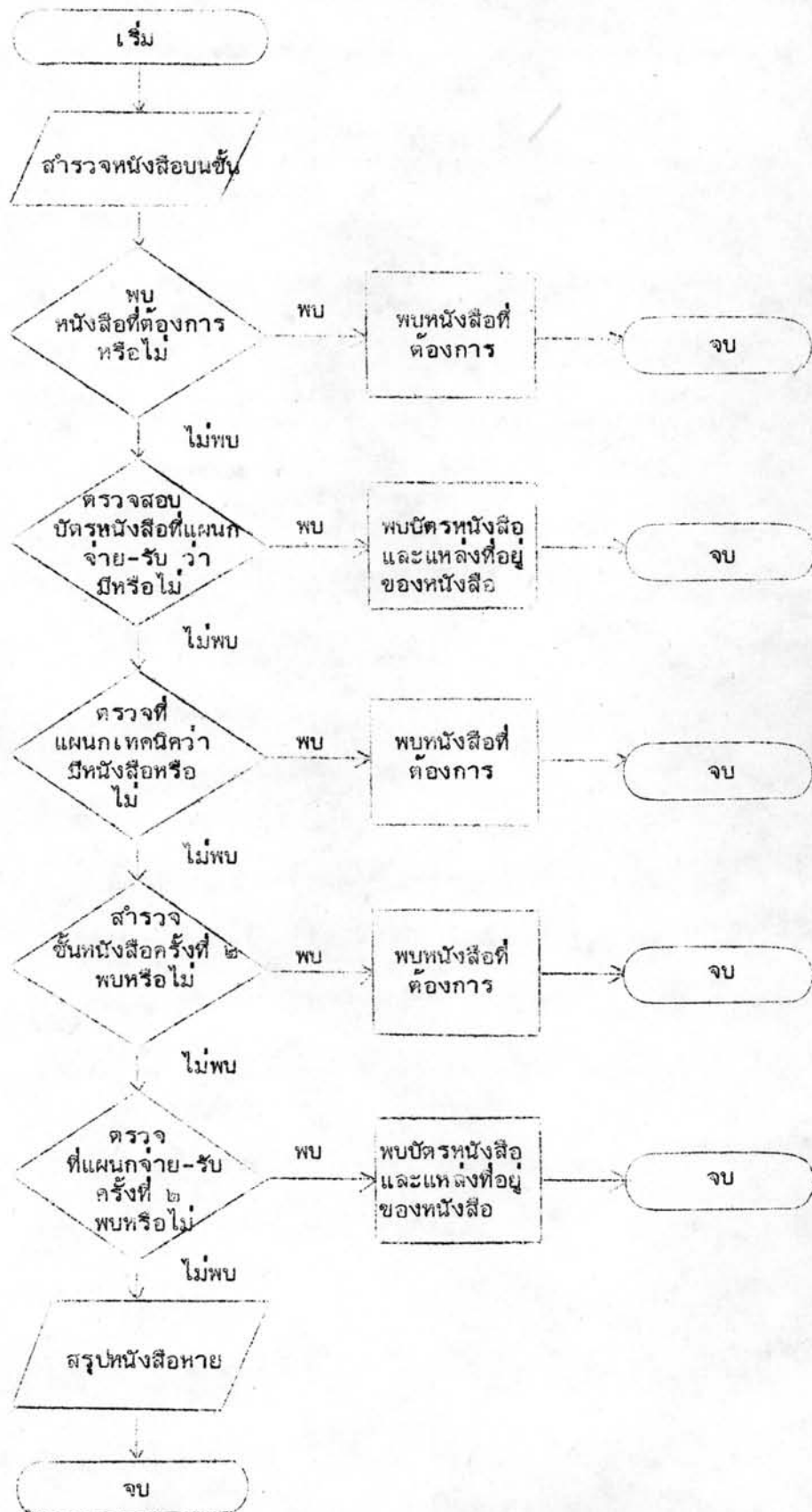
การดำเนินงานสำรวจหนังสือตามที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปขั้นตอนการสำรวจหนังสือได้เป็น ๖ ขั้นตอน^๑ คือ

๑. สำรวจหนังสือบนชั้น
๒. ตรวจสอบแผนกบริการจ่าย-รับ
๓. ค้นหาหนังสือที่แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ
๔. เว้นช่วงเวลาระยะหนึ่ง เพื่อให้หนังสือถูกส่งคืนห้องสมุด
๕. สำรวจหนังสือบนชั้นครั้งที่สอง
๖. ตรวจสอบแผนกจ่าย-รับและสรุปจำนวนหนังสือหาย

การดำเนินงานดังกล่าวนี้ อาจสรุปเป็นแผนภูมิไหล (Flow chart) ได้ดังนี้

^๑Beck and McKinnon, "Development of Methods and Time Standards for a Large Scale Library Inventory," p. 49.

แผนภูมิไหลแสดงขั้นตอนการสำรวจหนังสือ

คอมพิวเตอร์กับงานสำรวจหนังสือ

การใช้คอมพิวเตอร์หรือเครื่องจักรกลในระบบงาน ทำให้กลไกต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างรวดเร็ว มีความคล่องตัวและถูกต้องมากยิ่งขึ้น ในงานห้องสมุดคอมพิวเตอร์เริ่มเข้ามีส่วนร่วมในงานเทคนิคและงานบริการต่าง ๆ ได้แก่ การทำบัตรรายการ การรวบรวมบรรณานุกรม การทำตราชณี งานบริการจ่าย-รับ งานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า งานสำรวจหนังสือ เป็นต้น ในต่างประเทศในภาวะที่เศรษฐกิจและค่าแรงงานสูงขึ้น การสำรวจหนังสือทั้งหมดในห้องสมุด ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย แรงงาน และเวลาเป็นอันมาก ทำให้มีการค้นหาริธีสำรวจหนังสือที่ประหยัด รวดเร็ว และไม่รบกวนผู้ใช้ห้องสมุด^๑ ห้องสมุดที่มีระบบงานทั้งหมดหรืองานบริการเป็นระบบคอมพิวเตอร์ เริ่มนำคอมพิวเตอร์ช่วยงานสำรวจหนังสือโดยวิธีต่าง ๆ กัน ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจเวลล์ (University of Guelph Library) ประเทศแคนาดา ได้ใช้คอมพิวเตอร์ผลิตรายชื่อหนังสือ ที่จะสำรวจ โดยวิธีที่เรียกว่า Computer-produced optically scannable document) คอมพิวเตอร์ได้พิมพ์บัตรบันทึกข้อมูลของหนังสือ ที่จะสำรวจแต่ละเล่มซึ่งเรียกว่า Optical scanning sheet บัตรนี้จะบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือทางด้านซ้ายมือของบัตร และมีช่องว่างสำหรับบันทึกผลการสำรวจทางด้านขวาของบัตร (ดังตัวอย่างหน้า ๔๓) การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือ ประกอบด้วย เลขเรียกหนังสือ ชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง จำนวนเล่ม และจำนวนฉบับ ทางด้านขวาของบัตรเป็นที่บันทึกผลการสำรวจหนังสือ ประกอบด้วย หมายเลขหรือรหัสของบัตร (File sequence number) และคอสัมน์ว่าง ๓ คอสัมน์ ซึ่งใช้เป็นบันทึกผลการสำรวจโดยคอสัมน์แรกมีความหมายว่า มีหนังสือบนชั้น คอสัมน์ที่สองหมายความว่า หนังสือหาย และคอสัมน์สุดท้าย ใช้ในการที่มีข้อผิดพลาดอื่น ๆ บัตรบันทึกข้อมูลเหล่านี้จะใช้เป็นคู่มือประกอบการสำรวจ โดยมีเจ้าหน้าที่นำบัตรนี้ไปตรวจสอบกับหนังสือ

^๑Cunliffe, "Inventory of Monographs in a University Library,"

Optical Scanning Sheet

call No.	title	author	file sequence No.	location code
BF 717 M5			0018554	< X X >
	THE PSYCHOLOGY OF PLAY.	MILLAR, SUSANNA.		
BF 721 B15			0018562	< X X >
	THE PSYCHOLOGY OF THE PRESCHOOL CHILD, #BY BIRD T. B BALDWIN, BIRD THOMAS, 187			
BF 721 B67	C. 1		0018589	< X X >
	A STUDENTS" GUIDE TO PIAGET, #BY D.G. BOYLE.	BOYLE, D.G.		
BF 721 B67	C. 2		0018597	< X X >
	A STUDENTS" GUIDE TO PIAGET, #BY D.G. BOYLE.	BOYLE, D.G.		
BF 72i C52			0018619	< X X >
	MATERNAL DEPRIVATION.	CHILD WELFARE LEAGUE OF A		

บนชั้นหนังสือ หลังจากที่เราตรวจสอบแล้ว บัตรบันทึกนี้จะถูกนำเข้าไปเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อตรวจสอบบันทึกการยืมหนังสือของแผนกบริการจ่าย-รับ หนังสือที่ไม่ผ่านการสำรวจบนชั้นหนังสือ และไม่ได้ถูกยืมออกนอกห้องสมุด จะได้รับการระบุว่าเป็นหนังสือหายโดยเครื่องคอมพิวเตอร์จะพิมพ์รายชื่อหนังสือหายเหล่านี้ออกมา^๑

ห้องสมุดบางแห่งใช้บัตรเจาะรู (Punched card) ช่วยงานสำรวจหนังสือโดยผลิตบัตรเจาะรูสำหรับหนังสือที่จะสำรวจทุกเล่ม บัตรเจาะรูนี้จะบันทึกข้อมูลทุกอย่าง ดังเช่น ^{บัตรเจาะรูที่บันทึกชื่อหนังสือ} นำบัตรเจาะรูสอดไว้ในหนังสือบนชั้นที่มีเลขทะเบียนหนังสือเหมือนกัน ลักษณะนี้เป็นการสำรวจหนังสืออย่างง่าย ๆ โดยตรวจสอบบัตรเจาะรูกับหนังสือบนชั้นโดยตรง บัตรเจาะรูที่สำรวจไม่พบหนังสือบนชั้นหนังสือจะได้รับการตรวจสอบสาเหตุ ซึ่งอาจจะเป็นบัตรเจาะรูบันทึกข้อมูลผิดพลาด หนังสือเล่มนั้นเป็นผู้ยืมออกนอกห้องสมุด หนังสือเล่มนั้นอยู่ในระหว่างการซ่อม สำหรับหนังสือที่ไม่มีบัตรเจาะรูจะถูกนำออกจากชั้นหนังสือ เพื่อจัดทำบัตรเจาะรูทันที หลังจากการสำรวจบนชั้นหนังสือ คอมพิวเตอร์จะตรวจสอบบันทึกการยืมหนังสือออกนอกห้องสมุดกับบัตรเจาะรูที่สำรวจไม่พบหนังสือบนชั้น หนังสือที่ถูกยืมออกนอกห้องสมุดจะได้รับการสำรวจโดยอัตโนมัติ (Automatical inventory) หน้าที่ถูกนำส่งคืนห้องสมุด และห้องสมุดจะสำรวจซ้ำอีกครั้งเมื่อครบ ๖ เดือน หลังจากการสำรวจครั้งแรก หากไม่พบหนังสืออีกจะระบุว่ายาวและพิจารณาคัดเล่มที่ไม่เหมาะสมออก^๒ การสำรวจหนังสือโดยใช้บัตรเจาะรูนี้ มีการจัดทำที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก เมืองสโตนีบรูค (Stony Brook) ซึ่งใช้ระบบคอมพิวเตอร์ในงานบริการจ่าย-รับ การสำรวจใช้บัตรเจาะรู^๑ เป็นแหล่งข้อมูลจัดทำบัตรเจาะรู สำหรับหนังสือทั้งหมดประมาณ ๓๒๐,๐๐๐ บัตร และได้สำรวจซ้ำเป็นครั้งที่ ๒ ภายในหกเดือน หลังจากการสำรวจครั้งแรก ผลการสำรวจพบว่า มีบัตรเจาะรูเหลือร้อยละ ๑๐ หรือประมาณ ๓๒,๐๐๐ บัตร ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อผิดพลาดในบัตรเจาะรู ๒๗ %

^๑ Ibid.

^๒ Randall, "The Inventory of a Special Library Collection," pp. 133-134.

มีข้อผิดพลาดในการพิมพ์ ๑ % มีหนังสือที่ไม่อยู่บนชั้น ๑๑ % และเป็นหนังสือหาย ๖๑ % หรือคิดเป็นร้อยละ ๖ ของหนังสือทั้งหมด^๑

ห้องสมุดที่ใช้คอมพิวเตอร์ในระบบงานของห้องสมุด สามารถสำรวจหนังสือโดยใช้คอมพิวเตอร์เข้าช่วยงานตามวิธีที่เหมาะสมกับห้องสมุด ดังเช่น การใช้บัตรบันทึกข้อมูลบัตรเจาะรู เป็นต้น

รายงานการสำรวจหนังสือ

หัวหน้างานสำรวจหนังสือควรจัดทำรายงานการสำรวจหนังสือหรือบันทึกผลการสำรวจหนังสือเสนอต่อผู้บริหารและคณะกรรมการห้องสมุด เพื่อแจ้งให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของจำนวนหนังสือภายในห้องสมุด ว่า มีหนังสือชำรุด สูญหายเป็นจำนวนเท่าใด เพื่อจะได้พิจารณาจัดซื้อหนังสือเพิ่มเติมและแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ดีขึ้น นอกจากนี้ทำให้ทราบปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินงานและใช้เป็นหลักฐานในการพิจารณางบประมาณห้องสมุด รวมทั้งเป็นเครื่องช่วย (Aids) บรรณารักษ์ในการให้บริการตอบคำถามเกี่ยวกับหนังสือภายในห้องสมุด รายงานการสำรวจหนังสือของห้องสมุดแต่ละแห่งระบุรายละเอียดต่าง ๆ มากน้อยแตกต่างกันไป รายงานการสำรวจหนังสือโดยทั่วไปประกอบด้วย^๒

๑. จำนวนหนังสือทั้งหมดที่มีในห้องสมุด
๒. จำนวนหนังสือที่หาย
๓. จำนวนหนังสือที่ชำรุด
๔. จำนวนหนังสือที่คัดออกจากห้องสมุด

^๑Catherine V. Von Schon, "Inventory by Computer," College & Research Libraries 29 (March 1977): 147-152.

^๒ทวี มุขธระโกษา, บรรณารักษศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพฯ: สยามพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๔๑๒.

ห้องสมุดบางแห่งรายงานจำนวนหนังสือที่มีในห้องสมุดและหนังสือหาย โดยจำแนกตามประเภทของสิ่งพิมพ์หรือแยกสาขาวิชา และเปรียบเทียบจำนวนทรัพยากรเป็นร้อยละห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยและห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ รายงานผลการสำรวจหนังสือโดยสรุป จำนวนหนังสือเป็นรายวิชา ในขณะที่ห้องสมุดประชาชนบันทึกผลการสำรวจหนังสือโดยแยกตามประเภทของหนังสือ คือ หนังสือสารคดี บันเทิงคดี หนังสือเด็กและหนังสืออ้างอิง^๑

ห้องสมุดส่วนใหญ่นิยมจัดทำรายงานการสำรวจหนังสือในรูปของตาราง เพราะสามารถบรรจุข้อมูลต่าง ๆ ได้มากและง่ายต่อการค้นหาในภายหลัง เช่น ห้องสมุดสัน อันโตนิโอ (San Antonio Library) มหาวิทยาลัยเท็กซัส มลรัฐเท็กซัส สรุปผลการสำรวจหนังสือ โดยระบุจำนวนเต็มและจำนวนร้อยละของทรัพยากรที่สำรวจพบทั้งหมด ทรัพยากรที่หาย ทรัพยากรที่มีปัญหาทางเทคนิคและทรัพยากรที่มีปัญหาข้อผิดพลาดต่าง ๆ และเสนอตารางจำนวนทรัพยากรที่หายระบุจำนวนเต็ม จำนวนร้อยละ และแจกแจงเป็นหมวดวิชา^๒ ดังตัวอย่าง ตาราง

หมวดวิชา	ร้อยละ	จำนวนหนังสือหาย
เบ็ดเตล็ด	๑๓.๖	๑๒๗
ปรัชญา	๑๓.๕	๘๓
ศาสนา	๕.๗	๓๕

-----		

^๑American Library Association, A Survey of Libraries in the United States, pp. 130-132.

^๒Bowden, "Inventory of a Monograph Collection," p. 445.

หอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีแห่งอินเดีย (Indian Institute of Technology) บันทึกผลการสำรวจในรูปแบบตาราง ระบุรายละเอียดจำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการสำรวจหนังสือ จำนวนบัตรทะเบียนที่ใช้ในการสำรวจ จำนวนทรัพยากรที่ไม่มีบัตรทะเบียน หรือ ข้อมูลไม่แตกต่างกัน จำนวนทรัพยากรที่สำรวจไม่พบ การค้นหาในที่ต่าง ๆ จำนวนทรัพยากรที่หาย^๑ ดังตัวอย่างตาราง หน้า ๔๔

ห้องสมุดบางแห่งจัดทำตารางสรุปผลการสำรวจหนังสืออย่างง่าย ๆ โดยระบุจำนวนทรัพยากรที่สำรวจพบ จำนวนและร้อยละของทรัพยากรที่หาย และเสนอรายละเอียดเป็นหมวดวิชา^๒

รายงานการสำรวจหนังสืออาจจัดทำเป็นรายงานเฉพาะเรื่องหรือจัดทำเป็นส่วนหนึ่งในรายงานประจำปีของห้องสมุด ห้องสมุดบางแห่งจัดทำรายชื่อหนังสือหายไว้ตอนท้ายของรายงานการสำรวจหนังสือ หรือจัดทำรายชื่อหนังสือในรูปของบัตรขนาด ๓ นิ้ว x ๔ นิ้ว และจัดเก็บไว้ต่างหาก เรียบเรียงตามลำดับเลขเรียกหนังสือหรือชื่อผู้แต่ง เพื่อใช้เป็นหลักฐานตรวจสอบในภายหลัง

ประโยชน์ของงานสำรวจหนังสือ

งานสำรวจหนังสือเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งของห้องสมุด ผลการสำรวจทำให้บรรณารักษ์ได้พบข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อหาวิธีแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น งานสำรวจหนังสือมีผลดีต่อห้องสมุดและผู้ใช้ห้องสมุด ดังต่อไปนี้

^๑D.N. Banerjee, "Inventory Control," Herald of Library Science 15 (January 1976): 38-41.

^๒Irene A Braden, "Pilot Inventory of Library Holdings," A L A Bulletin, 62 (October 1968): 1130.

วัน เดือน ปี	จำนวนชั่วโมง	เลขเรียกหนังสือ	จำนวน บัตรทะเบียน	หนังสือที่ ไม่มี SL	เลขทะเบียน ไม่ตรงกัน	หนังสือสำรวจไม่พบ		หนังสือที่สำรวจ ไม่พบทั้งหมด
						ทั่วไป	อ้างอิง	

(ต่อ)

ค้นหาจากแผนกบริการจ่ายรับ			ค้นหาจาก แผนกอ้างอิง	ค้นหาจากห้องเก็บหนังสือ		ค้นหาจาก แผนกซ่อม	จำนวนหนังสือที่ สำรวจพบทั้งหมด	จำนวน หนังสือหาย	หนังสือหาย ร้อยละ
ครั้งที่ ๑	ครั้งที่ ๒	ครั้งที่ ๓		ครั้งที่ ๑	ครั้งที่ ๒				

๑. ทำให้แผนกบริการจ่าย-รับ สามารถปรับปรุงงานบริการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น บรรณารักษ์สามารถให้บริการตอบคำถามเกี่ยวกับหนังสือได้ถูกต้องและรวดเร็ว รวมทั้งทำให้มีการปรับปรุงหนังสือให้ทันสมัยและมีสภาพที่ใช้การได้
๒. ทำให้แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการได้แก้ไขข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่อาจพบในบัตรรายการ บัตรแจ้งหมู่หนังสือและหนังสือให้ถูกต้อง
๓. ทำให้แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการได้มีโอกาสคัดหนังสือที่ไม่เหมาะสม ขำรุค และลำสมัยออกจากห้องสมุด
๔. ทำให้ทราบสภาพของหนังสือในห้องสมุด ทำให้มีการปรับปรุงหนังสือให้มีสภาพที่ใช้การได้ ในกรณีที่มีหนังสือขำรุคสามารถส่งห้องซ่อมหนังสือได้ทันที
๕. ทำให้แผนกบริการจ่าย-รับสามารถลดจำนวนการครอบครองหนังสือจากผู้ใช้ห้องสมุดได้^๑ ทำให้ห้องสมุดมีทรัพยากรอย่างสมบูรณ์ ผู้ใช้ห้องสมุดสามารถค้นหาหนังสือได้อย่างเต็มที่ ห้องสมุดบางแห่งเรียกคืนหนังสือจากผู้ใช้ห้องสมุดก่อนการสำรวจหนังสือ การเรียกคืนหนังสือเป็นสิทธิอย่างหนึ่งของห้องสมุดในการควบคุมทรัพยากรทั้งหมดของห้องสมุด^๒
๖. ทำให้หนังสืออยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้อง ผู้ใช้ห้องสมุดมีโอกาสใช้หนังสือเพิ่มมากขึ้นและเป็นการขจัดปัญหาการซ่อนหนังสือ
๗. ทำให้ห้องสมุดมีสถิติจำนวนและรายชื่อหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดอย่างแท้จริง รวมทั้งหนังสือหาย หนังสือขำรุค นอกจากนี้ ทำให้ห้องสมุดสามารถประเมินคุณค่าของหนังสือในห้องสมุดได้และทำให้มีการค้นหาริป้องกันการสูญหายของหนังสือ^๓
๘. ทำให้แผนกพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด (Acquisition Department) มีข้อมูลที่เป็นหลักฐานในการจัดสรรงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือใหม่เข้าแทนที่เล่มเก่าที่หายไป

^๑Welch, "An Approach to an Inventory of the Collections," p. 77.

^๒Randall, "The Inventory of a Special Library Collection," p. 130.

^๓P.K. Banerjee, "Maintenance and Verification of Stock in Libraries," Indian Librarian 25 (September 1970): 95.

๔. เป็นการกระตุ้นบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้ตื่นตัวในการทำงานหลังจากที่ได้พบข้อผิดพลาดต่าง ๆ ในอดีต ทำให้มีการปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานให้ดีขึ้น ทำให้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดได้คุ้นเคยกับทรัพยากรต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น และเริ่มมีความระมัดระวังต่อทรัพย์สิน ในขอบข่ายความรับผิดชอบของตน ตลอดจนทำให้ทราบถึงความเพียงพอของหนังสือในสาขาวิชาต่าง ๆ^๑

ปัญหาในการดำเนินงานสำรวจหนังสือ

งานสำรวจหนังสือนอกจากจะมีข้อดีดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ก็ยังมีปัญหาบางประการที่ทำให้ห้องสมุดบางแห่งไม่สามารถจัดงานสำรวจหนังสือได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก

๑. งานสำรวจหนังสือเป็นงานละเอียด ต้องใช้เวลาในการสำรวจมาก^๒ ห้องสมุดบางแห่งพยายามแก้ไขปัญหานี้ โดยวิธีเลือกสำรวจหนังสือเพียงจำนวนหนึ่ง คือ สำรวจเฉพาะทรัพยากรบางประเภท หรือลุ่มตัวอย่างทรัพยากรที่จะสำรวจจำนวนหนึ่ง ห้องสมุดบางแห่งใช้วิธีสำรวจหนังสือแบบนับจำนวน

๒. การดำเนินงานสำรวจหนังสือต้องใช้บุคลากรเป็นจำนวนมาก บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดต้องเข้าใจขั้นตอนการดำเนินงาน และควรเป็นผู้คุ้นเคยกับหนังสือหรือบัตรทะเบียน มิฉะนั้นงานสำรวจหนังสืออาจไม่ประสบผลดีเท่าที่ควร^๓ ดังนั้น บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดแผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ และแผนกบริการจ่าย-รับที่มีงานประจำที่ต้องปฏิบัติตลอดเวลาจึงเป็นผู้เหมาะสมกว่าบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดแผนกงานอื่น ๆ แต่ห้องสมุดส่วนใหญ่มีบุคลากรจำนวนน้อย การนำบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดแผนกงานทั้งสองมาปฏิบัติงานสำรวจหนังสือ ทำให้ปริมาณงานประจำลดน้อยลงและมีผลกระทบต่องานประจำอื่น ๆ ของห้องสมุด

^๑Bluh, "A Study of an Inventory," p. 367.

^๒Ibid.

^๓Clark, "An Approach to Collection Inventory," p. 352.

๓. ห้องสมุดส่วนใหญ่มีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะดำเนินงานสำรวจหนังสือ การดำเนินงานสำรวจหนังสือต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ทั้งค่าวัสดุอุปกรณ์และค่าแรงงาน ทำให้ห้องสมุดบางแห่งไม่สามารถจัดได้ ห้องสมุดบางแห่งกล่าวว่างานสำรวจหนังสือเป็น ความสูญเสียทางอาชญากรรม ที่ต้องเสียทั้งเงินและแรงงาน ห้องสมุดในประเทศทางยุโรป ตะวันตกบางแห่งยกเลิกงานสำรวจหนังสือ โดยใช้วิธีสั่งซื้อหนังสือเล่มใหม่เข้าแทนที่หนังสือ เล่มเก่าที่สูญหายไปและมีผู้ใช้ห้องสมุดบางส่วนต้องการใช้ วิธีดังกล่าวนี้ ห้องสมุดมีความ เห็นว่าเป็นวิธีที่ประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากกว่าการสำรวจหนังสือ^๑

๔. การปิดห้องสมุดเป็นวิธีที่ทำให้การดำเนินงานสำรวจหนังสือทำได้อย่างสะดวก และสมบูรณ์^๒ การสำรวจหนังสือต้องการเวลามาก ห้องสมุดไม่สามารถปิดการดำเนินงาน เพื่อสำรวจหนังสือได้เป็นเวลานาน ทำให้การปฏิบัติงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

๕. บัตรแจ้งหมู่หนังสือซึ่ง เป็นคู่มือสำคัญของการสำรวจหนังสือในห้องสมุดส่วนใหญ่ ไม่สมบูรณ์ หนังสือบางเล่มไม่มีบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ข้อมูลบางประการในบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ไม่ถูกต้อง การจัดเรียงบัตรแจ้งหมู่หนังสือไม่เป็นระเบียบ การจัดงานสำรวจหนังสือ จำเป็นต้องแก้ไขบัตรแจ้งหมู่หนังสือให้ถูกต้องและสมบูรณ์ก่อนดำเนินงาน

กล่าวโดยสรุป งานสำรวจหนังสือมีปัญหาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ เวลา บุคลากร และงบประมาณ^๓ เวลาเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ห้องสมุดหลายแห่งไม่สามารถจัดงานสำรวจ หนังสือ นอกจากนี้ ห้องสมุดบางแห่งมีปัญหาเกี่ยวกับวิธีการสำรวจหนังสือว่าห้องสมุดจะสำรวจ หนังสือด้วยวิธีใดจึงจะทำให้งานสำรวจหนังสือดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

^๑Sharma, Organization and Administration of College Libraries, p. 100.

^๒Welch, "An Approach to an Inventory of the Collection," p. 78.

^๓Ruth M. Baldwin, "Lj's Survey of Accession & Inventory Practices," Library Journal 84 (1 April 1959): 1052.